

ANOTĀCIJA

Darba autors: Baiba Urtāne

Darba vadītājs: asoc. prof. Valentīna Romenkova

Darba tēma: Pašapziņas attīstības veicināšana pirmsskolas bērniem darba audzināšanas gaitā.

Darba saturs: 50 lpp., 28 literatūras avoti, 10 tabulas, 15 attēli, 4 pielikumi.

Pētījuma mērķis: teorētiski pierādīt un pētīt darba iemaņu ietekmi uz pašapziņas attīstību.

Darba uzdevumi:

1. Pētīt un analizēt pedagoģisko un psiholoģisko literatūru par pašapziņas attīstības veicināšanu darba audzināšanas gaitā;
2. Noskaidrot darba audzināšanas saturu pa vecumposmiem;
3. Sekmēt skolotāja sadarbību ar bērnu vecākiem;
4. Atrast pieeju pašapziņas veicināšanai un sakarības ar darba pienākumiem darba audzināšanā.

Hipotēze – ja bērnam būs kādi izveidoti pienākumi, iemaņas, pašvērtējums pieaugs.

Pētījuma objekts – pedagoģiskais process pirm skolā.

Par Pētījuma bāzi tika izmantoti pirmsskolas izglītības iestādēs “X”, vecākā vecuma grupa – 15 bērni.

Darbs sastāv no divām daļām - teorētiskās daļas un pētījuma.

Izvēlētās tēmas teorētiskais pamatojums tika rasts tādu pedagogu un psihologu, kā D. Dzinteres, A. Šponas, K. Dēķēna, A. Golubevas, I. Puškareva, A. J. Deķēna, V. Romenkovas atziņās. Analizēti tādi jautājumi kā: bērna darba prasmju veicināšana un audzināšana pirmsskolas iestādē, ģimenes audzināšanas ietekme uz bērna pašapziņu, kā arī rotaļas un folkloras žanru izmantošana kā sekmētājs.

Pētījuma praktiskajā daļā tika pētīta bērnu, skolotāju un vecāku sadarbība pirmsskolas izglītības iestādē darba audzināšanas procesā.

Atslēgas vārdi: pašapziņa, darba audzināšana, rotaļas un folkloras žanru izmantošana, bērns, pirmsskola.

ANNOTATION

The author of the work: Baiba Urtāne

The supervisor of the work: asoc. Prof. Valentīna Romenkova

The theme of the work: Pre-school children self-assurance development in the process of educational work

The content of the work: 50 pages, 28 literature sources, 10 charts, 15 pictures, 4 attachments.

The goal of the research: to prove theoretically and to research the working skills' impact on self-assurance.

Mains tasks:

1. To research and analyze the pedagogical and psychological literature about self-assurance development in the process of educational work;
2. To determine the content of an educational work according to the stages of age;
3. To develop the coordination with children parents;
4. To find out the approach for self-assurance development and its correlations with the duties of work.

Hypothesis – if a child has duties and skills, his/her self-assurance grows up.

The object of the research – the pedagogical process in pre-school.

As the basis of the research were 15 children of the eldest age of the pre – school educational institution “X”.

The work consists of two parts – theoretical part and the research.

The theoretical basis of the subject was found in the works of pedagogues and psychologists – D.Dzintere, A.Špona, K.Dēķēna, A. Golubeva, I.Puškareva, A.J. Deķēna, V.Romenkova.

Analyzed subjects were: the development of a child's working skills and its implementation in pre-school educational institution, the impact of the family to a child's self-assurance, as well as the use of the plays and the genre of folklore in the educational process.

The cooperation of children, pedagogues and parents were analyzed in the empirical part of the work.

Key words: self – assurance, working skills' teaching, the use of plays and folklore genres, a child, pre – school.

SATURS

Ievads.....	5
1. Pašapziņa bērnu audzināšanā.....	7
1.1. Darba audzināšanas saturs pirmsskolas vecuma bērniem.....	15
1.2. Darba audzināšanas veicināšanas metodes pirmsskolas vecuma bērniem	19
2. Bērna darba pienākumi kā bērna pašapziņas attīstības veicināšanas līdzekļi.....	23
2.1. Ģimene kā pašapziņas veicinātājs	23
2.2. Pētījuma metodes un rezultātu apkopojums	25
2.3. Rotaļas un folkloras žanru izmantošana kā sekmētājs.....	41
2.4. Pētījumā iegūto rezultātu apkopšana un analīze	44
Secinājumi	47
Priekšlikumi.....	49
Izmantotā literatūra un avoti.....	50
Pielikumi.....	51

IEVADS

Bērnam augot ģimenē, bērns apjauš, vai ir mīlēts, vai ir pieņemts tāds, kāds viņš ir. Katrs bērns ir īpaša cilvēces daļa ar savu ES.

“ES tēls ir iekšējais spogulis, ar kura palīdzību bērns nosaka savu vietu pasaulē” (Berns, 2000, 31).

Pašapziņa ir viens no galvenajiem faktoriem, kas periodā, kad viņš ir visvairāk atvērts visu veidu ietekmēm un darbībām. Bērns ES kodols – tā ir viena personība, kas veicina viņa tālāko aktivitāti, emocionālo, prāta un gribas attīstību. Katram bērnam jājūtas novērtētam, pieņemtam, mīlētam, veicot vienkāršu pienākumus bērnudārzā un ģimenē, tiem jāklūst par ikdienas pienākumiem, tikai tādā gadījumā darbam ir audzinoša ietekme. Jaunās paaudzes audzināšana ir viens no aktuālākajiem jautājumiem šodienas sabiedrībā. Līdztekus demokrātiskai sabiedrībai raksturīgo vērtību apgūšanai un nostiprināšanai ir parādījušās daudzas negatīvas iezīmes, to dažādas atkarības, neiecietība, nevēlēšanās mācīties, strādāt, kā arī visatļautība bērnu vidū. Agresīvo impulsu izpausmes – naida, ietiepības, greizsirdības, skaudības u. c. viedā bieži saistās ar bērnu grūtībām pielāgoties videi.

Kā noteikt īsto brīdi? Svarīgi ikdienā novērot kāda ir bērna pašapziņa:

- Kāda ir bērna attieksme pret sevi?
- Kādu viņš redz sevi savā ES spogulī?
- Kāda ir viņa pašapziņa?
- Vai bērnam ir vēlme darboties?

Jārēķinās ar to, ka tas, ka bērnam ir zema pašapziņa, izraisa papildus stresu un negatīvus piedzīvojumus. To, ka pirmsskolas izglītības iestādē viņš iegūs jaunus draugus, pieredzi, to, ka būs rotaļas un interesantas mācības, bērnam vēl neradīsies pašapziņa. Pašapziņa rodas tikai tad, kad sasniegta zināma attīstības pakāpe sajūtās, jūtās, gribā, saprašanā un pat valodā.

Pieaugušais ir tas, kam jāuzņemas audzināšana, lai nodrošinātu kvalitatīvu izglītības procesu, kas ietver mācību un audzināšanas darbību, kā rezultātā bērni iegūst zināšanas, prasmes, iemaņas un veido attieksmi pret sevi, citiem cilvēkiem, darbu, dabu, kultūras vērtībām, sabiedrību un valsti. Audzināšanas rezultātā arī tiek īstenota un attīstīta bērna:

- pamatvērtība
- pašapziņa
- pašvērtības apziņa.

G.Svence atzīmēja, ka pieaugušajam jāapvieno divas tendences – sniegt priekpilnu bērnību un sagatavot visiem dzīves sarežģījumiem. Jāsaskaņo brīvība ar pienākumiem (atbildība), prieks par darbu; jāatrod darbaprieks.

Pašapziņas būtību un tās attīstību pirmsskolas vecuma bērniem un darba pienākumiem, kas pašapziņas attīstības veicināšanas līdzekļi ir pētījuši: J.A.Students, K.Deķēns, D.Lleģeniece, V.Romenkova, V.Džeims u.c. autori.

Izprotot sakarību starp bērna audzināšanas uzdevumu, spēju palīdzēt bērnam augt un veidoties par dzīvi mīlošu, aktīvu un darbīgu personību, attīstot savu ES, apmeklējot pirmsskolas izglītības iestādi. Tas nosaka kvalifikācijas darba aktivitāti.

Pētījuma objekts – pedagoģiskais process pirm skolā.

Pētījuma priekšmets – pirmsskolas vecuma pašapziņas veicināšanas paņēmieni.

Pētījuma mērķis – teorētiski pierādīt un pētīt darba iemaņu ietekmi uz pašapziņas attīstību.

Pētījuma hipotēze – ja bērnam būs kādi izveidoti pienākumi, iemaņas, pašvērtējums pieaugs.

Pētījuma uzdevumi:

1. Pētīt un analizēt pedagoģisko un psiholoģisko literatūru par pašapziņas attīstības veicināšanu darba audzināšanas gaitā;
2. Noskaidrot darba audzināšanas saturu pa vecumposmiem;
3. Sekmēt skolotāja sadarbību ar bērnu vecākiem;
4. Atrast pieeju pašapziņas veicināšanai un sakarības ar darba pienākumiem darba audzināšanā.

Pētījuma metodes:

- teorētiskā – pedagoģiski psiholoģiskās literatūras analīze;
- empīriskā – bērnu novērošana;
- anketēšana;
- pedagoģiskais izmēģinājums, darbība.

Pētījuma bāze – pētījums notiek pirmsskolas izglītības iestādē “X”, vecākā vecuma grupa – 15 bērni.

1. PAŠAPZIŅA BĒRNU AUDZINĀŠANĀ

Ar zinātniskajiem pētījumiem pierādīts, ka skaistā darba procesā bērns nostiprina savas morāles vērtības, pašlepnumu, estētiskās jūtas, kas ir viens no galvenajiem un bagātākajiem morāles jūtu avotiem; bērni rada skaistumu. Tiecoties pēc skaistā, rodas idejas, intelektuālā darba vērtības. Agrās bērnības vecumposmā īpaši nozīmīga ir pašapliecināšanās, pašizteikšanās un darbības produktivitāte, savus sasniegumu novērtēšana un drošības vajadzību apmierināšana (Šteinberga, Turne, 1999).

Darba režīms, kas tiek izstrādāts mērķtiecīgi pedagoģiskajā procesā, ļauj bērniem attīstīties dažādās aktivitātēs. Pieredze par darbu katram bērnam ir individuāla.

“Bērna pašapziņas kodols ir jūtas un griba, tikai paša bērna pieredze, pašattīstība, iespēja brīvi darboties, palīdz attīstīties harmoniskam cilvēkam,” tā uzskatīja latviešu pedagogs K.Deķēns (Deķēns, 2000, 29).

Darba audzināšana veido cilvēku, pilnveido, attīsta, lai sasniegtu galveno un augstāko uzdevumu, tā attīsta katrā cilvēkā darba tikumu, mīlestību, cieņu pret darbu.

Pedagogs K. Deķēns ir uzskatījis, ka bērna attīstība un izglītība ir cieši saistīta ar viņa vēlmēm darboties un pašattīstīties. Tāpat viņš ir sniedzis tēzi, ka griba darboties audzināšanā ir viens no pirmajiem audzināšanas uzdevumiem. Bērnība ir tā, kad ir laiks likt pamatus gribai ko darīt un iemīlēt darbu. Griba ietver sevī trīs svarīgākos komponentus:

- mērķa apziņa;
- tieksme pēc mērķa;
- līdzekļu izvēle mērķa sasniegšanai (Deķēns, 2000).

Rotaļa caur folkloras elementiem (tautasdziesmas) attīsta bērnos pašapziņu, fantāziju, iztēli. I.A.Students norāda, ka bērna rotaļas ir saistītas ar viņa interesēm, kuras ir atkarīgas no bērna dziņu dzīves (Students, 1932).

Darba iemaņas ir svarīga dzīves daļa. Bērnu darbs jau no mazām bērnu dienām var noderēt kā mērķtiecīgs veids, lai attīstītos intelekts, pašapziņa un pārlicība – es to varu un man izdodas. L.Keltikangasas - Jervinenas grāmatā “Augsta pašapziņa” lasāms psiholoģijas profesores

L. Keltikangasas uzskats, ka cilvēks, kurš ir apveltīts ar augstu pašapziņu, dzīvē saskata vairāk pozitīvā, nekā zemas pašapziņas vajātais (Jervinena, 2013).

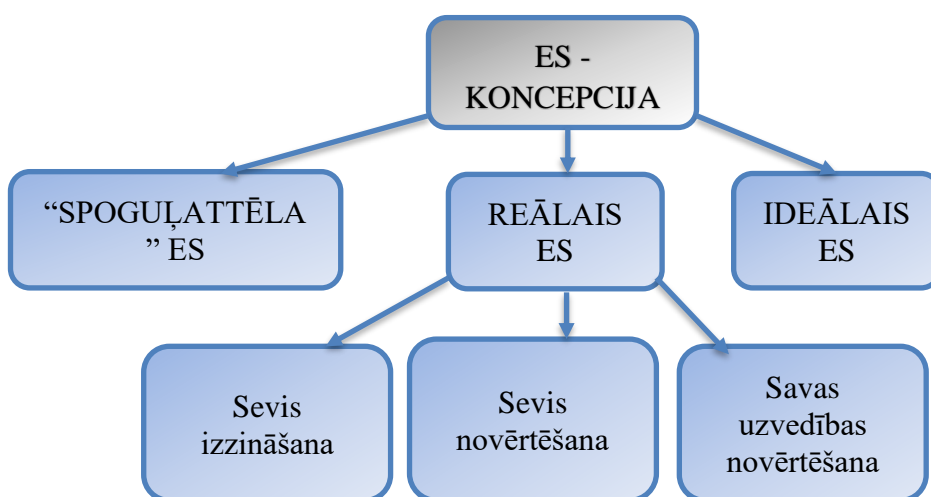
Lai attīstītu un veicinātu bērnos darba iemaņas, bērniem ir jāiemāca arī cieņa un mīlestība pret darbu. Darba audzināšanai jāklūst kā audzināšanas elementam, kas veido un ceļ bērna pašapziņu. Galvenais uzdevums, kas jāveic pedagogam, ir audzināt bērnos dvēseles vērtības,

labu attieksmi pret dabu, apkārtējo pasauli un lietām. Augot ģimenē, bērns dažādu iemeslu dēļ var nesaņemt vecāku atbalstu un mīlestību, un bērnam līdz ar to var izveidoties nepareiza attieksme pret lietām un apkārtējām vērtībām. Viņam nav šīs pieredzes, vēlmes, lai attīstītu un iegūtu darba iemaņas. Atbalsts ir ļoti svarīgs jau no agrām bērnu dienām, kad bērns pats cenšas patstāvīgi izdomāt un pieņemt lēmumus.

Pētījumi, kuri ir veikti, pierāda, ka ciešais kontakts tūlīt pēc bērna piedzimšanas spēj atstāt ilgstošu ietekmi uz pilnvērtīgu bērna morālo attīstību, tāpēc emocionālo saskarsmi ar māti var uzskatīt par bērna psihiskās attīstības pamatu (Likona, 2000). Atkarībā no tā, kādi ir dzīves apstākļi ģimenē, no attiecībām, kas valda ģimenē, kā arī no pieaugušā audzināšanas, bērnam veidojas attieksme pret līdzcilvēkiem, lietām, darba pienākumiem.

Īpašas iezīmes ir bērnu pašapziņai, tās saistās ar mājām un vecākiem. Ja bērnam ir pārlicība, ka vecāki viņu mīl, ka viņš vecākiem ir svarīgs un pret viņu netiek izvirzītas pārmērīgas prasības, tad bērns jūt, ka vecākiem ir tīkama viņa sabiedrība. Ja bērns jūtas labi, un vispārējā labsajūta ir augsta, tad arī pašapziņa ar vispārējo labsajūtu būs savstarpēji saistītas (Jervinena, 2013).

Pašapziņa ir neatņemama apziņas sastāvdaļa, tā veidojas jau agrā bērnībā, tās struktūrā visbūtiskākā nozīme ir ES koncepcijai, kurā ietilpst ES tēls. ES tēlam ir savs priekšstatu kopums par sevi, emocionālā attieksme pret sevi, pašcieņa, pašvērtējums un uzvedības komponents, tomēr indivīda priekšstats par savu ES bieži vien neatbilst tam, kāds tas ir patiesībā (sk. 1.attēlu).

1. attēls. “ES – koncepcija” struktūra (Kapnov, 2004)

Reālais ES – priekšstats par to, kāds indivīds ir patiesībā, ideālais ES – priekšstats par to, kāds indivīds vēlētos būt. “Spoguļattēla” ES – priekšstats par to, kādu indivīdu redz citi.

Pašapziņa – būtībā tā ir sevis apzināšanās, t.i., savs ķermenis, zināšanas, ES apzināšanās (ārējais izskats, rakstura īpašības, savu vērtību skala, vēlmes, vērtības un centieni), sava vieta starp citiem cilvēkiem. Tai ir sarežģīta struktūra, iekļaujot sevī vairākus komponentus (sk. 2.attēlu).

2. attēls. Pašapziņas komponenti (Dzintere, 2000, 59)

Visi šie komponenti ir savstarpēji saistīti un atkarīgi viens no otra, tie kopīgi veicina pašapziņas attīstību.

Tas, kādas ir bērna atmiņas par bērnību, kādas sajūtas tās izraisa, ietekmē visu turpmāko viņa dzīvi – viņa attieksmi pret sevi, līdzcilvēkiem, sabiedrību kopumā, jo adekvāta pašcieņa ir iemesls ne tikai cienīt sevi un pieņemt sevi kā PERSONĪBU, bet arī cienīt citus cilvēkus un uztvert viņus kā personību. Pozitīvi noskaņotam bērnam būs vieglāk pieņemt dotos uzdevumus un pakļaut savu darbu izvirzītajam mērķim. Ar šīm emocijām cieši saistīta ir griba, un ar gribas palīdzību bērns vieglāk spēj apzināti kontrolēt un pakļaut sevi darbībai, lai sasniegtu mērķi un rezultātu. Viena no svarīgākajām sajūtām – garastāvoklis. Ja cilvēkam ir labs garastāvoklis, viņš jūtas emocionāli labi, viņa emocionālais pārdzīvojums ieņem pozitīvu attieksmi pret lietām, sevis pierādīšanu, veicot kādas lietas. Vispārējs emocionālais stāvoklis cilvēku var pārņemt noteiktā laika periodā un būtiski ietekmēt tā psihi, uzvedību un darbību. Ja bērns jūtas

mīlēts un jūt atbalstu no pieaugušā, un viņam atļauj patstāvīgi veikt kādu darbu, kas ir viņa spēkos, nesteidzina, nekritizē, tad bērnam rodas izjūta, ka viņš pārvalda sevi, apkārtni. Bērni, kas iemācījušies sevi kontrolēt, vēlāk prot ievērot likumus, neuzskatot tos par uzspiestu netaisnīgumu vai sodu. Pietiekoši labs pedagogs vai pieaugušais (māte) būs tāds, kurš ļaus bērnam darīt to, ko viņš jau spēj izdarīt, nedarot darbu viņa vietā, bet nenosodīs par to, ka viņam vēl nesanāk. Svarīgi, lai bērns saņem uzslavu, jo tādi viņš tieksies pēc iekšējās vēlmes, kas cels viņa pašapziņu un motivēs iekšējai vēlmei “man gribas” izmainīties uz “man vajag”.

Pašapziņa - tā ir sevis apzināšanās, t.i., savs ķermenis, zināšanas, ES apzināšanās; pašapziņa sevī ietver arī pašvērtējumu - vissvarīgāko apziņas īpašību. Pašapziņa - viens no klasiskās Rietumu filozofijas centrālajiem jēdzieniem, kur pašapziņa ir apzināšanās sava ES eksistencei, no kā var secināt, ka sevis izzināšanai kā personībai ir liela nozīme (Новая философская энциклопедия, 2001).

Bērniem pašapziņa rodas, kontaktējoties ar citiem cilvēkiem. Pieaugušajam, kura vidē aug bērns, jāveido bērnam pozitīvu attieksmi pret pasauli un apkārtējiem cilvēkiem. Viena no pozitīvās attieksmes pazīmēm ir tā, ka bērnam ir “dzīvīguma komplekss”, par kuru jau 20.gadsimta 30.gados ir rakstījuši zinātnieki N.Figurins, M.Deņisovs, N.Ščelovanovs. Zīdāinis jau no trīs mēnešu vecuma iegūst šo sociālo kontaktu un spēj ar smaidu atbildēt sev mīlošiem cilvēkiem. Šāda pozitīva bērna darbība liecina par sekmīgu bērna attīstības posmu, jo ir izveidojusies pozitīva attieksme pret sevi. Daudzas teorijas un zinātnes atrod saikni starp bērna personības īpašībām un viņa audzināšanas apstākļiem. Bērna personības veidošanos ietekmē savstarpējās attiecības ģimenē. Bērna nākšana pasaulē un pirmie dzīves gadi un apstākļi, kādos atrodas bērns, bet svarīgākais, ja līdzās atrodas pieaugušais, kurš mīl bērnu, tad priekšnoteikumi bērna dzīvei pieaugušo vidū būs radīti ar pozitīvu attieksmi un mīlestību.

A.Montesorī uzskata, ka, ja bērns dzīvo draudzības atmosfērā un jūtas svarīgs, viņš iemācās šajā pasaulē atrast mīlestību (Helminga, 2006).

Nākamais etaps ir runas apgūšana, kas ietekmē pašapziņas veidošanos. Runa liecina par domāšanas un apziņas pastāvēšanu, mērķtiecīgumu ietekmēties. Bērni, kuri jūtas pārliecināti par sevi, uzticas pasaulei, bet tajā pašā laikā ir neatkarīgi savā rīcībā.

Pašapziņas rādītājs ir spēja aprakstīt savu uzvedību, atpazīt sevi fotogrāfijās, filmās, video utt., īpašuma izjūta, kad bērns mēģina atņemt rotaļlietu, bet tas nav izdevies.

Viena no pašapziņas pazīmēm ir spēja just līdzti citiem. Situācija, kad bērns mierina sarūgtinātu cilvēku, apskauj to jau novērojama pusotra gada vecumā; bērnam saglabājas emocionālā pieredze (Romenkova, 2008).

Bērna priekšstats par sevi ietver viņa īpašības un spējas. Bērns šo informāciju “uzkrāj” pakāpeniski pateicoties dažādu aktivitāšu pieredzei, komunikācijai ar pieaugušajiem un vienaudžiem, un attieksmē pret sevi. Cita bērna vērtējums palīdz bērnam novērtēt pašam sevi.

Pirmsskolas vecums iedalās – agrākais (3 - 4 gadi), vidējais (4 – 5 gadi) un vecākais (5 – 7 gadi) pirmsskolas vecums. Agrākajā pirmsskolas vecumā bērns sevi novērtē pozitīvi, pašvērtējums nav pamatots un ir emocionāls, neadekvāts un paaugstināts; bērniem grūti atdalīt savas prasmes no personības kopumā, savas darbības novērtējumu uztver kā savas personības novērtējumu. Vidējā pirmsskolas vecumā bērns sāk apzināties savas prasmes, iemācās sevi salīdzināt ar citiem bērniem. 4,5 – 5,5 gadu vecumā jūtīgāki pret vienaudžu vērtējumu, no 5,5 gadu vecuma pieaug tendence būt patstāvīgam. Vidējā pirmsskolas vecumā grib iet skolā, mācīties, izaugt.

Pašapziņas attīstības pazīmes pirmsskolas vecumā:

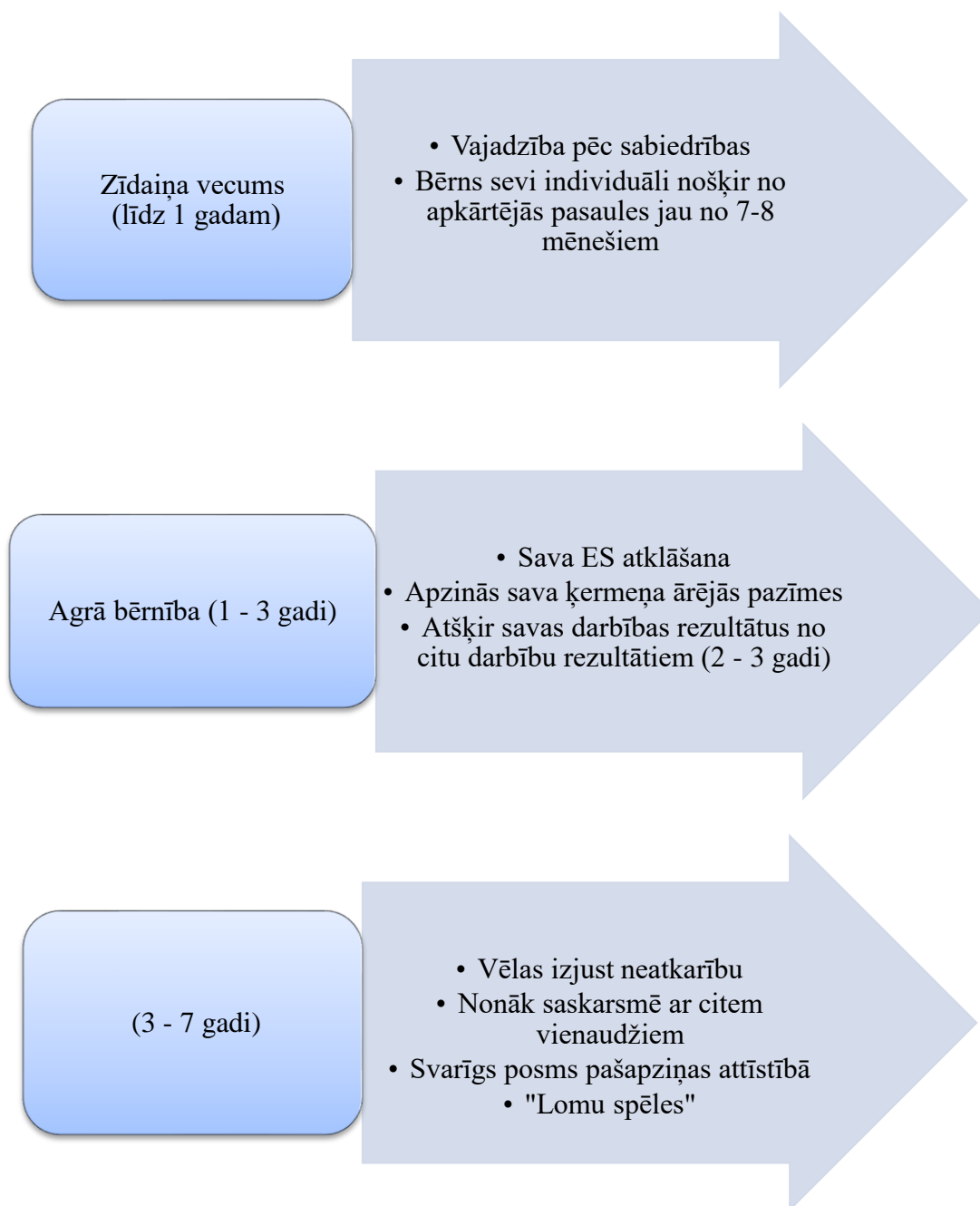
- kritiska attieksme pret pieaugušo un vienaudžu vērtējumu;
- pirmsskolas vecuma bērns apzinās savas fiziskās spējas, spējas, morālās īpašības, pieredzi un dažus garīgos procesus;
- attīstās spēja motivēt pašcieņu;
- rodas izpratne un apziņa par sevi laikā.

Novērtēt sevi pirmsskolas vecuma bērnam ir daudz grūtāk nekā vienaudžus. Pret vienaudžiem bērns ir prasīgāks un novērtē to objektīvāk (Урунтаева, 2006).

Pašapziņas rašanās bērnam veidojas tad, kad viņš kļūst par darbības subjektu, t.i., kad bērns sāk apzināties, ka viņš – tas ir viņš un, kad viņš ko vēlas, kad apzinās – ES GRIBU. Personības pamatu veidošanās notiek vairākos etapos. Pirmajā viņš iepazīst, apgūst savu ķermeni, tomēr tiek uzskatīts, ka gada vecumā bērns šīs zināšanas vēl neprot apkopot un nespēj radīt priekšstatu par savu fizisko ķermeni. Šis etaps ir ļoti nozīmīgs, jo veidojas ES tēla pozitīvas attieksmes pret sevi veidošanās. Mīloši vecāki caur rotaļu palīdz bērnam iepazīt sevi. S.Rubenšteins uzskatīja, ka staigāšanas uzsākšana ir pašapziņas rašanās punkts.

Runa liecina par domāšanas un apziņas pastāvēšanu. Bērnam, sākot lietot vietniekvārdus “tu”, “es”, “man”, ir iespēja mērķtiecīgāk ietekmēt citus, lielākā mērā kļūst par savas darbības subjektu. Rādītājs, kas liecina par pašapziņas attīstību ir spēja aprakstīt savu uzvedību, kā arī sevis apzināšanās. Tāpat vēl viens pašapziņas rādītājs ir īpašumizjūta, kas bieži novērojama, kad bērns otram bērnam grib atņemt rotaļlietu. Trīs gadu vecumā bērns vairākkārtīgi atņem otram bērnam rotaļlietas. Sākumā “aizvainotais” neprotē, bet pēc laika viņš pieiet pie pāri darītāja, paņem savu rotaļlietu un aiznes atpakaļ pie pārējiem. Bērns šo rotaļlietu ir atguvis un pāridarījums nav izdevies (Romenkova, 2008).

Bērna psihiskā attīstība ir sarežģīts process, kura izpratne vienmēr prasa ne tikai objektīvus apstākļus, kas ietekmē bērnu, bet arī viņa psihes iezīmes (sk.3.attēlu). Pirmsskolas vecuma bērna priekšstatu par sevi veido viņa īpašības, spējas, caur kuru tiek ietekmēta šo apstākļu būtība. Tas ir īpaši jādefinē, jo joprojām ir mēģinājumi secināt pēc bērna vecumu un individuālās īpašības, analizējot viņa dzīves ārējos apstākļus (Божович, 2008).

3.attēls. Bērna pašapziņas attīstība un raksturojums (Божович, 2008; Мухина, 2000)

Pašapziņas veidošanos ietekmē runas apgūšana, kas ietekmē bērna attiecības ar apkārtējiem cilvēkiem. “Par jaundzimušo”, kā atzīmē A.Irbe un S.Lindenberga, tad šajā pirmo nedēļu sākumā rit pats socializēšanās sākums, tā sāk veidoties runas – dzirdes un runas – redzes

uzmanība, kas ir vienots pamats turpmākajam attīstības apgūšanas procesam (Irbe, Lindenberga, 2014).

Spivakovska pauž, ka pirmajā dzīves gadā svarīgi darīt sava bērna labā visu, ko vecāki spēj un uzskata par pareizu, taču noteikti saglabāt ciešu kontaktu ar savu bērnu. Tas ir vispareizākais ceļš, jo ciešs, pastāvīgs psiholoģiskais kontakts ir drošs solis uz bērna pašcieņas un pašvērtējuma veidošanos un apzināšanos par saviem spēkiem sekmīgai mijiedarbībai turpmākos vecumos (Spivakovska, 1989, 26).

Jau agrīnā vecumā var novērot bērna pašapziņas veidošanās pazīmes. Pašapziņa katram bērnam attīstās individuāli, tomēr ir vispārējas pazīmes, kas liecina par bērna pašapziņas attīstību, piemēram, bērns sāk apzināties sevi, saprast savas vēlmes, savas darbības motīvus, tas palīdz viņam pāriet uz nākamo pašapziņas attīstības posmu - nošķirt sevi no savām darbībām. Bērns sāk salīdzināt sevi ar citiem bērniem, izceļot, ko viņš prot un kas viņam pieder (sk.1.tabulu).

1. tabula. Bērna pašapziņas attīstība (Romenkova, 2008, 20 – 21)

Pazīmes, raksturojums	Vecums, kurā tas izpaužas
Atpazīst savu seju, atpazīst sevi fotogrāfijās, nosaucot savu vārdu	1 gads un 6 mēneši
Atpazīst sevi, ieraugot spoguļi	1 gads un 6 mēneši
Līdzī jušana citu pārdzīvojumiem	1 gads un 6 mēneši
“Tu”, “es”, “man” lietošana bērna runā	2 gadi – 2 gadi un 6 mēneši
Apraksta savu uzvedību ar vārdiem	2 gadi un 3 mēneši - 2 gadi un 6 mēneši
Apzinās, ka paša domas ir slēptas citiem	3 gadi
Bērns saprot, ka viņa uzvedība ietekmē citu viedokli par viņu	Meitenēm 5 gadi un 6 mēneši – 6 gadi un 2 mēneši, zēniem 6 gadi un 6 mēneši – 8 gadi
Rodas kautrības un bīkluma izjūta, kas saistīta ar jūtīgu uztveri pret apkārtējo viedokli par sevi	Meitenēm 5 gadi un 6 mēneši – 6 gadi un 2 mēneši, zēniem 6 gadi un 6 mēneši – 8 gadi
Savā runā bieži lieto vārdus, kas cilvēku raksturo uzvedību, savstarpējās attiecības, pārliedību	8 – 9 gadi

Ap divu gadu vecumu bērns sāk atpazīt sevi spoguļi, nākamais pašapziņas attīstības etaps ir – bērns zina savu vārdu, vārdu “es” bērns sāk lietot aptuveni trīs gadu vecumā. Aptuveni ap septiņu gadu vecumu bērni sāk stāstīt par sevi, pielietojot tādas jēdzienus kā cerības, jūtas, ģimene, uzvedība utt.

Ja bērns spēj just līdzīgu cita bēdām jeb būt empātisks, tā arī ir pašapziņas vēl viena pazīme. Emocionālais stāvoklis ir vissvarīgākais no pašapziņas faktoriem; pedagogam, lai to sekmētu bērni ir jāvirza pozitīvā gultnē un jāregulē tās izpausmes (Golubina, 2007).

Cilvēks dzīves laikā aug nepārtraukti, t.i., attīstās garīgi visu savu dzīves laiku, tikai viņam tas ir jāapzinās. 21.gadsimtā, kad dzīves ritms līdzinās ātrumtrasei, mums, cilvēkiem, ir jāatrod ceļa mala, kurā mēs varam apstāties un novērtēt vājā līgojošos kokus, kas aug ceļmalā. Tikai apzinoties savu stāvokli šeit un tagad, cilvēks var ielūkoties sevī un ļaut “augt” savai pašapziņai.

Arvien vairāk mūsu dzīvi ietekmē laikmeta izmaiņas – tehnoloģijas, zinātnes atklājumi, dzīves tempa pieaugums, informācijas pārpilnība – vajadzīga un nevajadzīga, sabiedrisko attiecību sarežģīšanās. Šie komponenti būtiski ietekmē cilvēka iekšējo pasauli – reizēm šķiet, ka tie mēģina iekļūt cilvēka zemapziņā un pārveidot to pēc saviem ieskatiem. Mūsdienā cilvēkā atspoguļojas sabiedrības ilgais attīstības process ar visām tā labajām un sliktajām tendencēm, un tikai cilvēks, kurš sevi apzinās, spēj dzīvot šajā sabiedrībā ar adekvātu pašapziņu.

Bērniem ir konstatēts, ka indivīds ar zemu pašapziņu nespēj saistīt neveiksmi ar to, cik daudz enerģijas un mēģinājumu veltījis konkrētā uzdevuma veikšanai; katru mirkli viņš uzskata par vispārēju neprasmi un vājuma izpausmi. Tāpēc viņš nespēj iedomāties, ka sākot no gala un strādājot vairāk, var nokļūt pie mērķa. Bērnam ar augstu pašapziņu pirmā prātā ienākusi doma ir tāda, ka viņš tiks galā ar uzdotajiem uzdevumiem, ja vien pacentīsies ieguldīt pietiekami daudz darba. Zēnu pašapziņu lielā mērā nosaka veikums, savukārt meitenēm pienākumi ir tikai viens no faktoriem, un sociālo attiecību ietekme uz pašapziņu saglabājas līdz pieauguša cilvēka vecumam. Pašapziņas atšķirības starp meitenēm un zēniem galvenokārt rodas audzināšanas rezultātā. Zēnus jau bērnībā mēdz iedrošināt un atbalstīt, veicot darba pienākumus, tāpēc viņiem veidojas augsta pašapziņa. Savukārt meitenes tiek apspiestas un pienākumu vietā no viņām tiek sagaidīta pielāgošanās, tādēļ bieži vien viņām izveidojas zema pašapziņa (Jervinena, 2013).

Vissvarīgākā loma bērna pašapziņas un pašcieņas veidošanā ir vecākiem un pedagogam (Svence, 1999).

Pēc latviešu psihologa J.A.Studenta domām pašapziņa rodas tikai tad, kad sasniegta zināma attīstības pakāpe sajūtās, gribā, jūtās, saprašanā un pat valodā.

Bērni, kuri ir pārāk paškritiski pret sevi un domā, ka nav pietiekami labi, ka neko nespēj labi izdarīt, viegli kļūst pasīvi, nomākti un noslēgušies sevī, tāpēc vecākiem ir jābūt tiem, kuri mudina darboties, jo viņi ir atbalsts veselīgas pašcieņas veidošanā. Bērni ar augstu pašcieņu un pārliecību spēj sasniegt labus panākumus mācībās. Bērnība ir sensitīvais laiks cilvēka mūžā, kad tiek likti pamati personības ievirzei, pašapziņai.

Svarīgākais priekšnoteikums personības un bērna pašapziņas veidošanai ir savu iespēju īstenošana – darīt pašam, domāt pašam, spriest, attīstīt savu attieksmi utt.

Pašcieņa ir atkarīga no apkārtējo cilvēku, vecāku attieksmes. Būtiski ir tas, ko bērns dzird par sevi sakām vecākus – uzslavu vai nopēlumu.

Pārliecinātība, kas saistīta ar pietiekoši augstu pašcieņu, vajadzīga, lai varētu izvirzīt un sasniegt mērķus, arī, lai atvairītu spiedienu, lai varētu lemt un pieņemt lēmumus. Bez pārliecinātības nav iespējama personības būtība.

Pašcieņa tiek iemācīta, un tikai tie, kuriem tā piemīt, var efektīvi nodot tālāk pašcieņas veidošanas principus.

1.1. Darba audzināšanas saturs pirmsskolas vecuma bērniem

Nosakot darbaudzināšanas uzdevumus un saturu, tāpat kā visā audzināšanas un izglītošanas darbā, jāpamatojas uz programmas prasībām katrai bērnu vecuma grupai, kā arī jāievēro savas grupas bērnu konkrētās darba prasmes un iemaņas. “Audzināšanas mērķis – veidot cilvēku, kas spējīgs augt, veidot savas gara spējas, izkopt jūtas un gribu, attīstot personības īpašības” (Students, 1998, 59). Prakse liecina, ja programmas prasības tiek pareizi saskaņotas ar reālā bērna grupas sastāva darbaudzināšanas stāvokli, tad izdodas pedagoģisko procesu veidot tā, ka visu vecuma bērni iesaistās darbā, apgūstot viņa vecumam atbilstošas iemaņas un prasmes. Darba procesā bieži iesaistās vecākie bērni, bet, lai organizētu darbu mazajiem bērniem, pieaugušajiem nepietiek laika. Kā piemēru var minēt auklītes darbu, kas tā vietā, lai mazais sagērbtos un noģērbtos (visbiežāk tas tiek uzticēts auklītei), šī iespēja netiek dota darīt bērnam to pašam. Bērnam sagādā piepūle darbā, savas darbības derīguma apzināšanās.

“Vislielākais bērna darbības līdzeklis ir viņa rokas, jo tā kalpo kā galvenais palīginstrumentis visam darbam, rokas kļūst par līdzekli pilnības sasniegšanai, jo tikai tā bērns spēj attīstīt kustību koordināciju, līdzsvaru, kas tajā mirklī saistās ar garu, sajūtām un kustību apvienojumu” (Helminga, 2006, 66, 75).

Vecākie bērni visu izdarīs ātrāk un labāk, uz viņu var paļauties, bet šādi netiks ievērota zināma pedagoģiska prasība. Tikai visu bērnu sistemātiska iesaistīšana darbā sekmē nepieciešamo iemaņu veidošanos un vēlēšanos strādāt. Bērnu darbaudzināšanai jābūt vērstai attiecīgai programmas uzdevumu izpildei:

1. Ieaudzinaēt pozitīvu attieksmi pret pieaugušā darbu;
2. Veidot un pilnveidot darba iemaņas, strādāt rūpīgi, veikli;

3. Ieaudzināt darba mīlestību, atbildības izjūtu, godīgumu, gatavību piedalīties darbā;
4. Veidot darba organizēšanas iemaņas, prasmi sagatavot savu darba vietu un darba beigās to sakārtot;
5. Veidot pozitīvas bērnu savstarpējās attiecības darba procesā, tieksmi palīdzēt citiem, labvēlīgu attieksmi pret cita cilvēka darbu utt.

Iepazīstinot bērnus ar pieaugušā darbu, tiek veidotas pareizas bērna audzināšanas un bērna darba attīstības pamats, tā ir svarīga, jo tā darbaudzināšana ir visciešākā veidā saistīta ar pirmsskolas vecuma bērnu intelektuālo un tikumisko audzināšanu. Bērniem ir nepieciešams dot darba prieku, jo šis prieks nes veiksmi, apzināšanos par sevi, savām spējām, prasmēm, iespēju rast prieku citos un nostiprināt gribasspēku.

Veidojot bērniem darba mīlestību, piepūlēties darbā un citas personību īpatnības, jāizvirza programmas prasības (sk.2.tabulu).

2. tabula. Izpildāmie uzdevumi no 3 – 6 gadiem

Bērnu vecums	Izpildāmie uzdevumi
3 gadi	<ul style="list-style-type: none"> • izpildīt vienkāršu uzdevumus; • izrādīt vēlēšanos veikt darbu piemērotu saviem spēkiem, vēlēšanos piedalīties kārtības uzturēšanā grupā un teritorijā.
4 gadi	<ul style="list-style-type: none"> • izrādīt vēlēšanos strādāt un gatavību piepūlēties darbā
5 gadi	<ul style="list-style-type: none"> • izrādīt interesi par savu darbu, tieksmi strādāt, gatavību piedalīties kopīgā darbā, • neizvairīties no darba
6 gadi	<ul style="list-style-type: none"> • izrādīt tieksmi strādāt visu labā • sākt darbu pēc pašu iniciatīvas • strādāt ar atbildības sajūtu, patstāvīgi

Lai bērns tiktu mudināts darbībai, kurā viņš var izmantot savu maksimālo intensitāti, pieliekot visas pūles. Pieaugušā uzdevums ir palīdzēt bērnam kļūt par patstāvīgu un darboties gribošu bērnu, motivējot viņu darboties.

Pie darba brīvā dabā bērnus radina jau no trīs gadu vecuma. Vecākajā un sagatavošanas grupā šī veida darba nozīme palielinās, darbs brīvā dabā iegūst lielu audzināšanas un izglītošanās vērtību. 5 – 7 gadus vecu bērnu darbībā jāiekļauj rokdarbi. Vecākā vecuma grupā rotaļlietu darināšana (no papīra, koka), kā arī darbs ar dabas materiāliem. “Pieradinot bērnus jau no mazotnes darba grūtumiem, tādejādi tiek pamazām norūdīta viņa griba” (Students, 1998, 73).

Darbs ir katra pilnvērtīga cilvēka un visas sabiedrības dzīves neatņemama sastāvdaļa. Darbaudzināšana ir cieši saistīta ar audzināšanas uzdevumiem un personības struktūras elementiem. Lai ieaudzinātu darba tikumu, ir jāapzinās, ka tā ir sarežģīta psiholoģiska struktūra. Tajā iekļaujas darba vērtības izpratne, tieksme strādāt un prieks par paveikto. Bērna psiholoģiskā sagatavošanās darbam tautas folklorā tiek saukta kā darba tikuma ieaudzināšana. Cilvēks bez darba nevar sasniegt savu mērķi un apzināties savu vērtību.

Darbs ceļ cilvēka būtību, attīsta bērna vērtību un palīdz viņam sekot savas dzīves mērķiem. Svarīgi, lai bērns tiek mudināts darbībai, kurā viņš var izmantot maksimālo intensitāti, pieliekot visas pūles. Pieaugušā uzdevums ir palīdzēt bērnam kļūt par patstāvīgu un darboties gribošu bērnu, dodot viņa rīcības motīvus individuālajai darbībai. Pašvērtība un pašapziņa cilvēku skubina uz darbu. “Darbs,” kā sacījis Gēte,” pilnā vārda nozīmē var uzlūkot par visa esošā svarīgāko īpašību.” (Students, 1998).

Darba organizācijas formas pirmsskolā rosina bērna izziņas darbību, kā arī sekmē katra bērna iesaistīšanos pedagoģiskajā procesā. Bērnam ir katram nepieciešams veicināt fizisko, psihisko un sociālo attīstību (sk. 3.tabulu).

3. tabula. Audzināšanas programma (Valsts izglītības satura centrs, 28)

Bērna attīstības pakāpe, vecumposms	Darba organizācijas formas
1.pakāpe (līdz 2 gadu vecumam)	<ul style="list-style-type: none"> • Individuālais darbs • Rotaļnodarbība (arī bērni grupā līdz 5) • Pastaiga
2.pakāpe (līdz 3 gadu vecumam)	<ul style="list-style-type: none"> • Rotaļnodarbība • Rotaļnodarbība ar visu grupu • Patstāvīgā darbība
3.pakāpe (līdz 5 gadu vecumam)	<ul style="list-style-type: none"> • Rotaļnodarbība ar grupu • Ekskursija
4.pakāpe (līdz 6 gadu vecumam)	<ul style="list-style-type: none"> • Darbs pāros

Bērna atbalstīšana dažādās aktivitātēs ir pirmsskolas izglītības pamatprincips. Izglītības standartā pirmsskolas izglītībā ir noteikts mērķis par pabeigtības pakāpi pirmsskolas izglītībā, kas paredz bērnu vecuma īpašības un spējas, ņemot dalību un, uzņemoties iniciatīvu dažādās aktivitātēs, spēja izvēlēties nodarbošanos un dalībnieku kopīgās darbības, bērna spēja pielikt piepūli un centību patstāvīgi nākt klajā ar paskaidrojumiem par dabas parādībām un cilvēku

rīcību, spēja pieņemt lēmumus. Tāpēc ļoti svarīgi ir veidot aktīvu, patstāvīgu personību. Mazu bērnu īpatnība ir patstāvība. Šī ir augoša bērna iekšējā virzība, kas jāsargā un jāattīsta.

Z.Freids uzskats, ka bērnam pašam darbojoties, pieaug arī viņa pašnovērtējums, pašcieņa, pašapziņa un pārliecinātība par sevi (Paskarevs, 2001).

Laika posmā no dzimšanas līdz skolas vecumam bērns gan garīgi, gan fiziski attīstās visintensīvāk. Šajā laika posmā iemantotais kļūst par pamatu visu zināšanu un iemaņu apguvei turpmāk. 1, 5 – 2 gadu veca bērna darbības, viņš cenšas patstāvīgi apgērbties un izgērbties, apaut vai noaut apavus, ēst, ķemmēt matus, kaut ko mazgāt, noslaucīt, ir primitīvas, bet tām ir liela nozīme, jo mērķis tiek lielākoties sasniegts, izpildot šo vienīgo darbību. Bērna cenšanās izdarīt kaut ko patstāvīgi ir svarīgs viņa personības veidošanas faktors. Mazo bērnu darbā jābūt arī tālākiem mērķiem, taču tie nav galvenie, veidojot viņiem pareizu attieksmi pret darbu.

Strādājot ar bērniem, pedagoga mērķis ir radīt daudzveidīgus apstākļus, kā arī daudzveidīgiem līdzekļiem veidot vienotu pamatu bērna pašattīstībai un spēju pašatklāsmi, saglabājot optimismu un pašpārliecinātību.

Jau pirmsskolas vecumā katram bērnam obligāti jāiesaistās ar tiem pienākumiem, kuru viņi veic bērnudārzā un ģimenē, jākļūst par ikdienas pienākumiem, tikai tad darbam ir audzinoša ietekme un tas sagatavo bērnu darba tikumiskā aspekta izpratnei. Organizējot audzināšanas un izglītošanas darbu, lai mazo bērnu, kurš vēlas rotaļāties, iemācītu strādāt, viņš jāvirza tā, lai, saglabājot šim vecumposmam piemītošo interesi par rotaļu, izveidotu viņā vajadzību strādāt. A.Montesori ir sacījusi, ka:” darbs veido tikumu.” Darba tikuma radīšana arī bija “Montesori pedagogijas” galvenā pamatnostādne (Golubina, 2007.) Lai vecinātu pirmsskolas vecuma bērnus darba audzināšanā, bērna audzināšana, kas veikta uz humānu attieksmi pret dabu un cilvēku, apkārtējo pasauli, mūsdienu skolotāja darbam jābūt virzītam uz palīdzību bērnam, aktīvi un patstāvīgi iegūstot savu pieredzi, attīstīt viņa vēlmi un nepieciešamību iegūt noteiktas darba prasmes. A.Ādleris: “Lai cilvēks spētu realizēties, viņam nepieciešama kopības izjūta, tieksme pēc kontakta ar citiem” (turpat, 109).

D.Dzintare uzskata: “Cilvēka rakstura iezīmes veidojas dzīves un audzināšanas rezultātā, kā arī bērnu sagatavošana darba dzīvei ir svarīgs un atbildīgs uzdevums” (Dzintere,1974,7).

Bērna darba audzināšanas sākas ar elementāru priekšstatu veidošanos par darba pienākumiem ģimenē un skolā. Bērna psiholoģiskā gatavība darbam veidojas tādās aktivitātēs kā – rotaļas, mācības, mājas darbi. Psiholoģiskā gatavība darbam nozīmē indivīda attīstības līmeni, kas ir pietiekams jebkura produktīvā darba veiksmīgai attīstībai.

Tiek definēts, ka “darbaudzināšana - daļa no paaudzes pieredzes, lai radītu materiālās un garīgās vērtības, kuras izglītības un audzināšanas sistēmā tiek nodotas jaunākajai paaudzei. Profesionālā apmācība un audzināšana” (Безрыкова, 2000, 813) (sk. 4.attēlu).

4. attēls. Darba audzināšana posmi (Zelmenis, 2000, 229)

Bērna psiholoģiskā sagatavošanās darbam tautas folklorā raksturota kā darba tikuma ieaudzināšana. Darba tikums atzīts par vienu no galvenajiem. Darba audzināšana tikumam ir sarežģīta psiholoģiska struktūra. Tajā iekļauta darba vērtības izpratne, tieksme strādāt un prieks par veikumu.

Jau pirmajos bērna mēģinājumos darboties patstāvīgi attīstās tādas viņa personības īpašības kā aktivitāte, patstāvība, iniciatīva, fizisko spēku un prāta sasprindzināšana. Mazo bērnu audzināšana sākas ar pašapkalpošanos. Mazgāšanos, ģērbšanos u.c. pašapkalpošanās procesus tikai nosacīti var pieskaitīt pie darbaudzināšanas, taču bērnu pašapkalpošanās procesā iegūto iemaņu lielā audzinošā nozīme ir nepieciešamība dzīvē, kas padara to par vienu no svarīgākajiem darba veidiem.

“Daži bērni ļoti pārdzīvo to, ja viņi kaut ko uzreiz nemāk, nevar izdarīt, tad nu vecākiem un pedagogam ir jāattīsta bērna patstāvība ar mieru un pacietību, iedrošinot uz izdošanos, lai pašapkalpošanās kļūtu par bērna paradumu ikdienā” (Dzintere, 1974, 12). Kā min D.Paupe, lai sekmīgi noritētu bērna attīstības periods – attīstītos pašapziņa, uzticības sajūta, individualitātes izjūta, mērķa un gribas, sekmju un veiksmes, kā arī savu prasmju apzināšanās D.Dzintere uzsver, ka ikdienai darba veikšanai ir nepieciešams noteikts fiziskās un psihiskās attīstības līmenis (turpat, 1974).

1.2. Darba audzināšanas veicināšanas metodes pirmsskolas vecuma bērniem

Pirmsskolas bērniem, lai noritētu sekmīga audzināšana un kvalitatīvi tiktu pielietotas darba audzināšanas metodes. Svarīga ir skolotāja priekšzīme uz autoritāte. “Ja skolotāja nes sevī personības īpašības, turklāt viņa audzināšanā ir mākslinieks, viņa savā darba laikā var darīt brīnumus” (Students, 1998, 25).

Pirmsskolas iestādē uzkrātā pieredze un sadarbība ar skolotāju ar mērķi paaugstināt bērnu tikumiskās, darbu, garīgās, fiziskās, audzināšanas attīstības efektivitāti. Bērnudārza audzinātāji, metodisti un pedagogi pilnveido šī darba formas, metodes, cenšoties panākt saskaņu starp audzinošo iedarbību uz pirmsskolas bērnu pirmsskolas iestādē un ģimenē. Lai cik nopietni netiktu izdomātas bērnu audzināšanas formas pirmsskolas iestādē, lai cik augsta nebūtu pirmsskolas iestādes darbinieku kvalifikācija, nav iespējams sasniegt noteikto mērķi bez patstāvīgas vecāku piedalīšanās bērna darba audzināšanas procesā, jo ģimene ir pirmā, kurā bērns redz, kādi ir tikumi.

Ģimenē bērni saņem pirmās tikumības stundas, veidojas viņu raksturs, ģimenē tiek ieliktas vērtības, dzīves pozīcijas. Daudzi jaunie vecāki nenovērtē bērnu fiziskās audzināšanas nozīmi, dažiem ir grūtības psiholoģiskajā pieejās bērniem, citi nepievērš pietiekamu uzmanību darba audzināšanai. “Darba tikuma veidošanās sākas jau pirmsskolas vecumā un turpinās skolas laikā galvenokārt ģimenes ietekmē” (Zelmenis, 2000, 38).

Darba audzināšana ir pirmsskolas vecuma bērnu galvenais dzīves saturs un nodarbošanās. Pirmsskolas darbā vajadzētu pielietot arī šādas darbinaudzināšanas metodes, lai organizējot to iesaistītās puses vēlētos sadarboties izvirzīto mērķu sasniegšanā. Piemēram, uzmundrināt un ierosināt kautrīgu bērnu uzstāties pasākumā, paslavēt par tautasdziesmas un dzejoļu skaitīšanu, tādejādi motivējot viņu turpmāk būt drošākam.

Pedagogs, bērns, vecāki ir trijstūris, kur visiem vienlaicīgi ir jāsadarbjas, savstarpēji citu citam papildinot bērna attīstības nodrošināšanā. Bērns ir unikāla personība (Šuškovaina, 1998).

Labi rezultāti ir ievērojami grupās, kur pieaugušie stiprina bērna patstāvību, kur abas audzinātājas un ģimenes locekļi sadarbojas, izvirza vienādas prasības. Kā E.Černava raksturo, ka sadarbība - tā ir kopēja darbība, kuras procesā norit darbības prasmju, garīgo vērtību apmaiņa starp subjektiem, pieredzes pilnveidošanā uz humānu savstarpēju attiecību pamata, un to saturs pieļauj uzticēšanos (Černova, 2003). Kā uzsver D.Dzintere: “Lai veicinātu bērnu interesi par darbu, plaši var uzmantot rotaļas un to elementus. Taču jāatceras, ka darbu nedrīkst pārvērst par rotaļu, lai bērnam sagādātu prieku un viņi censtos” (Dzintere, 1974, 32).

N.Podjakovs, raksturojot priecīgu un laimīgu bērnu attieksmi pret dzīvi, lieto jēdzienu “rotaļu pozīcija”. Lai apmierinātu bērnu vēlmi izteikt darbībā, skolotājam jānodrošina lietu vide, kas atbilst bērna interesēm un vajadzībām, kur bērns var justies kā saimnieks. Radot kā pieejas metodi, labu atmosfēru, kurā tiek respektētas un novērtētas bērnu idejas, iniciatīva, vēlmes, bērnam piederošās lietas (RPIVA Ģimenes un pirmsskolas pedagogijas katedra, 2000).

Darba procesā – rotaļā – bērns pielāgojas sociālai attiecību sfērai un rīcībai, kas saistīti ar ikdienas profesionālām pieaugušo funkcijām. Rotaļā bērns rīkojas kā atdarinātājs, viņam nav konkrēta rezultāta. Viņa attīstība pieaug spēļu prasību rezultātā un rīcībā (Выготский, 2005).

Pieaugušā piedalīšanās rotaļā veicina bērna pašapziņu. Dž. Bruners uzsver, ka pieaugušā līdzdalība veicina bērnu koncentrēšanos sarežģītāku rotaļu darbību izpildei. Pieaugušajam nav jābūt tiešam rotaļu līdzdalībniekam, bet gan jāatrodas tikai bērnu tuvumā, viešot ticību un psiholoģiski atbalstot viņus, lai nepieciešamības gadījumā palīdzētu (Dzintere, 1997). Darba audzināšana – rotaļās, kas ietver darba procesa struktūru, padara nozīmīgāku rezultātu. Darba un rotaļai ir savstarpēja saikne, kas palīdz veidoties interesei pret darbu. Rotaļa ir kā tilts, kas savieno bērna “es gribu” ar viņa vēl nespējīgo “es varu” (Svence, 1999). “Rotaļa ir brīva darbība, kur noteicošā loma ir rotaļnieka iztēlei” (Latviešu valodas vārdnīca, 1987, 883). K. Deķēns norāda, ka rotaļa ir brīva darbība, kura pati ir mērķis. Tātad tas, ko M. Montesorī, runājot par bērnu, saprot ar vārdu “darbs” ir radniecīga rotaļai, kas kalpo kā darba audzināšanas metode, ja vien tā nav pati rotaļa. Par darbu viņa dēvē nodarbošanos, kas arī ir viens no darba audzināšanas metodēm, kad bērns patstāvīgi izvēlās un priecīgi pabeidz darbību ciklu, nedomādams par kādu ārēju mērķi (Helminga, 2006).

Svarīgi bērniem iemācīt darbu, darba tikumu, gatavību darīt jebkuru vajadzīgu darbu, tomēr lielāku gandarījumu cilvēks iegūst, ja var strādāt tādā profesijā, kas atbilst viņa interesēm un spējām.

Darbs – viena no cildenākajām vērtībām latviešu tautas dziesmās. Sagatavošana darbam tautas folklorā raksturota kā darba tikuma ieaudzināšana. Darba tikums atzīts par vienu no galvenajiem, ar to akcentējot meiteņu audzināšanu. Kā, piemēram:

Drīz es gāju, aiztecēju,
Kur māmiņa mani raida;
Kad māmiņa tad tecēja,
Kad raudāja šūpulī (Zelmenis, 2000).

Darba tikums, kas aprakstīts tautasdziesmās, ir visai sarežģīta psiholoģiskā struktūra. Psihologs V. Zelmenis uzskata, ka tajā iekļaujas darba vērtības izpratne, tieksme strādāt un prieks par veikumu. Tajā izpaužas arī gribasspēks un izturība, pacietība un neatlaidība. Grūtību pārvarēšana – čaklums. Griba izpaužas tad, kad rodas grūtības mērķa sasniegšanai. Psihologs V. Veints uzskata, ka, veicot kādu darbību, tiek sasniegts neparedzēts rezultāts, kas izmaina iepriekš plānotos mērķus. Darba rezultātus nosaka zināšanas un prasmes, kā arī griba. K. Deķēns atzina, ka no tā, cik ātri pieaug griba, ir atkarīga visa bērna tālākā attīstība, jo iemaņas ātrāk veidojas bērniem, kam stiprāka griba. Darbs un dzīve saplūst vienotā kodolā:

Ai, dzīvīte, ai, dzīvīte,
Pie dzīvītes vajadzēja,
Vieglu roku, vieglu kāju,
Laba, gudra padomiņa (Zelmenis, 2000).

Bērns caur tautasdziesmām reizē pārdzīvo īstenību un pašmācīšanos. K.Deķēns, balstoties uz pedagoģija un psiholoģijas atzinumiem, redzamu vietu pirmsskolas bērnu attīstībā un audzināšanā ierādīja rotaļām un fantāzijai.

Caur tautasdziesmām bērns apgūst zināšanas, mācās tās izmantot darba procesā, tādējādi veidojas prasmes un iemaņas. Sākumā bērniem tiek mācītas vienkāršas tautasdziesmas, lai izprastu darba nozīmi. Caur tautasdziesmām pilnveidojas izziņas darbības mehānismi, galvenie psihiskie izziņas procesi, uztvere, atmiņa, domāšana un iztēle, kā arī attīstās fantāzija, valoda, radošā darbība. Ar tautasdziesmu palīdzību tiek audzinātas bērna jūtas, kurā bērns savu lomu pārdzīvo pa savam. Tautasdziesmas māca attīstīt neatlaidību, disciplinētību u.c. gribas īpašības. Lasot tautasdziesmas, bērnam rodas pārliecība, ka darbs ir svarīga dzīves vērtība, kas palīdz sasniegt un uzturēt labklājību. Darbs ir dzīves pamats, viena no visaugstāk esošajām vērtībām latviešu tautasdziesmās. Izmantojot tautasdziesmas darba audzināšanā, pedagogam ir jāsniedz izpratne bērnam par to, ka bez gribasspēka un, neko nedarot, nevar sasniegt vēlamu rezultātu, ka darbs ir tikums un cildena vērtība.

J.A.Students uzskatījis, ka skolotāja audzināšanas uzdevums – apvienot ģimenes un skolas pūliņus bērnu audzināšanā, mērķtiecīgi izvirzīt bērnos aktivitāti. Aktivitāti iesaistīties darba audzināšanas procesā, lai bērniem veidotos prasmes, iemaņas un mīlestība pret darbu. Pedagoģa uzdevums - ieinteresēt bērnus, viņu dalību attīstošajā, izglītojošajā darba procesā, izmantojot rotaļas, folkloru kā darba tikuma ieaudzīšanu.

Bērnība ir sagatavošanās etaps pilnvērtīgai pieaugušā dzīvei. Bērnība pati par sevi ir vērtība, kuru nedrīkst salīdzināt vai pretnostatīt citiem cilvēka dzīves posmiem. Bērnība un bērna pašapziņas veidošanās ir svarīgākais cilvēka dzīves periods, kas būtiski ietekmē cilvēka turpmāko dzīvi. ES tēla pastāvēšana saskaņā ar savu būtību paredz pilnvērtīgu saikni starp cilvēka spēju būt radošam, atsaukties savam, kā arī citu aicinājumam.

Ģimene ir tā vide, kur veidojas bērna raksturs, kur bērnā veidojas cilvēciskās vērtības, tiek ieaudzīnāts tikums un atbildība, kur bērnu māca pārvarēt grūtības, veidojot labvēlīgus apstākļus bērna pašapziņas attīstībai.

Pašapziņas veicināšanai ir liela nozīme, lai bērnam rodas ticība saviem spēkiem un spēja pieņemt lēmumus – ES pats, ES varu, ES protu, ES daru. Lai veiksmīgi noritētu bērna pašapziņas attīstība, pieaugušais regulē bērna aktivitāti, cenšas sniegt viņam pēc iespējas vairāk zināšanas, piesaista bērnu, līdz ar to pedagogam ir daudz vieglāk izvirzīt mērķus un paredzēt bērnam dažādas aktivitātes rotaļās, strādājot, radot mācību vidi un situācijas, lai bērns patstāvīgi iemācītos strādāt un censtos sasniegt kvalitāti jebkurā darbā.

2. BĒRNA DARBA PIENĀKUMI KĀ BĒRNA PAŠAPZIŅAS ATTĪSTĪBAS VEICINĀŠANAS LĪDZEKĻI

2.1. Ģimene kā pašapziņas veicinātājs

Lai pieaugušie gūtu labus panākumus darbā, labi integrētos sabiedrībā, viņi izmanto savus iekšējos resursus, piemēram, mīlestību, atjautību, gudrību, spēku, pašpaļāvību, tikumību, radošo garu, prāta spējas, pacietību un cieņu. Pieaugušā lēmumi vai reakcija uz kādu situāciju ir balstīta uz apziņu vai to, cik augsta ir pašapziņa. Ja bērni jūtas mīloši, iekšēji saistīti ar vecākiem, viņi spēj gūt labumu no vecāku apziņas. Pieaugušie, kuri neatbalsta un pat traucē bērnam kļūt drošam, pārliecinātam par sevi kā personību ar savu ES, visādā ziņā kavē šo procesu, jo nokļūstot pirmsskolas izglītības iestādē šādiem bērniem ir daudz grūtāk būt drošiem, būt tādiem, kādi viņi ir, un spēju laboties pēc kļūdīšanās. Būt veiksmīgiem vecākiem nozīmē veikt lielu un smagu darbu 24 stundu garumā un 7 dienas nedēļā. Jo saikne vecākiem ir stiprāka ar vecākiem, jo vairāk bērni spēj gūt no šīs uzraudzība. “Ģimenē autoritāte pieder tēvam, bet mīlestība – mātei,” uzsver A.Špona (Špona, 2009, 19).

Daudzi pētījumi ir pierādījuši, ka mīlestība, rūpes, uzmanība no vecāku puses bērnam ir svarīga dzīves sastāvdaļa, kas dod bērnam aizsargātības sajūtu, nodrošina emocionālo stabilitāti, paaugstina bērna pašapziņu. Bērņībai jāļauj nobriest bērnos, neforsējot un neaizkavējot to (Pučure, 2006).

Ir sastopamas ģimenes, kurās vecāki runā ļoti pareizi, tiek atbalstīti dažādi pozitīvi piemēri, kuriem pēc viņu domām vajadzētu apstiprināt viņu pareizo audzināšanu, tomēr savā personīgajā dzīvē rīkojas pa visam savādāk, bieži vien neapdomīgi. Šādas audzināšanas rezultāts var būt tikai negatīvs; bērnam, kurš smalki izjūt savus vecākus un skaidri redz savu vecāku attiecības, svarīgi ir nevis vārdi, bet gan reālā uzvedība un piemērs. Par lielu nožēlu ir jāsecina, ka ar vien vairāk vecākus savus bērnus audzina emocionāli agresīvā pretdarbībā, kas vērsta uz bērna apkārtējo pasauli, pamatojot savu pozīciju ar to, ka cilvēkam ir jāprot pastāvēt par sevi, rūpēties tikai par savu labklājību. Turklāt šādi vecāki neņem vērā, ka attiecīgā audzināšana atstāj graužošas sekas uz bērna dvēseli un slikti ietekmē psihisko procesu normālu attīstību. Tai pat laikā bez mīlestības jūtām pret bērnu audzināšana ir nepilnīga un nepiepildīta ar dzīvības spēku. Nesavtīga mīlestība būs tāda, ka bērņā redzēsim, pirmkārt, cilvēku, kurš ir dzimis, nevis kādam par prieku, bet gan pats sev, pats savai laimei, kuram pieder nākotne, bet kuram pašlaik ir nepieciešama palīdzība, lai pieceltos kājās, apzinātos savu ES un spētu izveidot savu likteni tādu, kāds ir paredzēts.

Mūsdienās ne tikai vecāki, bet arī citi pieaugušie netiek galā ar savu nevaldāmo bērnu audzināšanu, jo bērns nevēlas neko darīt, nav pacietības. Ģimene - pirmā un pamata vide bērna audzināšanai. Viens no nosacījumiem, kas ir svarīgs bērna pašapziņas celšanai, ir radīti ne tikai bērniem drošības sajūtu, bet radīt šo sajūtu arī vecākiem, īpaši mammām. Katrai māmiņai individuāli jānovērtē, kāds ir bērna pašapziņas līmenis.

Bērns ar augstu pašapziņu:

- būs lepns par katru savu veikumu;
- būs patstāvīgs;
- būs gatavs uzņemties un izpildīt darba pienākumus;
- spēs izturēt sasprindzinājumu;
- ar entuziasmu sastaps katru jaunu iespēju.

Bērns ar zemu pašapziņu:

- izvairīsies no darba procesa, kas izpaužas kā bažas;
- par zemu novērtēs savas darba spējas;
- vainos citus savās neveiksmēs;
- ir viegli iespaidojams;
- ir viegli satraucams un neaizsargāts;
- Izrādīs šauru emocionālu un jūtu apjomu.

Lai labāk izprastu pašapziņas attīstību par darba pienākumiem, kas nepieciešami bērna turpmākajā dzīvē, ka reālā attiecību pieredze, ko bērns piedzīvo savā ģimenē, ir pamats tam, kā veidojas bērnam ar sevi un citiem tuviem cilvēkiem kopīgas attiecības. Bērns ar drošu piesaisti interpretē neskaidru situāciju pavisam savādāk nekā bērns, kuram ir nedroša piesaiste (Dzintere,2005).

Pirmsskolas vecumā bērns ar drošu piesaisti biežāk ir ar šādām īpašībām:

- patiesi pozitīva pašcieņa, pašpārliecinātība;
- spēja izpaust savas emocijas tiešā veidā;
- labāk spēj savaldīt savas emocijas;
- labāka spēja veidot attiecības ar citiem bērniem un pieaugušajiem;
- mazāk agresijas un citas uzdzīves problēmas.

Ģimenei ir ļoti liela loma bērnu darba audzināšanā. Bērni tieši tiek iesaistīti sadzīviskajā darbā, mācās sevi aprūpēt un, cik iespējams, palīdzēt tētim un māmiņai. Ļoti svarīgi ikdienas darbā pievērst uzmanību bērna darbam, vēlmei darboties, ņemt līdzdalību darba procesā. Bērnam ir svarīgi regulāri pildīt uzdevumus kopā ar vecākiem, jo tie palīdz bērnam ieaudzināt rūpību un akurātu attieksmi pret darbu un atbildību par uzticēto darbu. Uzdevumiem ir jāatbilst

bērna spējām un ar gadiem jāklūst arvien sarežģītākiem (Pedagoģija,1997). Ģimene ir bērna pirmā saskarsmes skola, kurā bērns mācās cienīt pieaugušo; kopīgajā sadzīviskajā darbā veidojas pienākuma un savstarpējās palīdzības jūtas, tāpēc ir svarīgi bērniem atrasties līdzās ģimenes locekļiem un socializēties, vērojot, atdarinot, līdzdarbojoties, mācoties (Puškarevs,2001).

2.2. Pētījuma metodes un rezultātu apkopojums

Pētījums par bērna darba prasmju līmeni vecākajā vecuma grupā tiek veikts Lielvārdes pirmsskolas izglītības iestādē no 2017. gada septembra līdz 2017. gada novembrim. Pētījumā piedalās bērni no 5 – 6 gadu vecumam. Lai veiktu praktisko pētījumu, tiek izmantotas šādas pedagoģiskās pētījuma metodes:

1. Izpētīt pirmsskolas bērnu darba prasmju līmeni;
2. Apzināt vecāku un pedagogu attieksmi pret problēmu izpēti;
3. Izpētīt pedagoģiskā izmēģinājuma darbību;
4. Pētījuma gaitā iegūtā datu analīze.

Novērošana.

“Tā ir visvairāk izplatītākā metode, ko lieto pedagoģiskajos pētījumos. Ar novērošanu šī vārda pedagoģiskajā nozīmē saprot vairāk vai mazāk ilgstošu uztveri, kas sniedz iespēju izsekot kādas parādības norisei, kā arī izmaiņām, kas rodas uztveres objektos noteiktas pedagoģiskas iedarbības ietekmē” (Pedagoģija, 1971, 20). Kā min I.Jurgena, lai noritētu bērnu novērošana ir svarīgi, ir svarīgi izvirzīt divus galvenos uzdevumus:

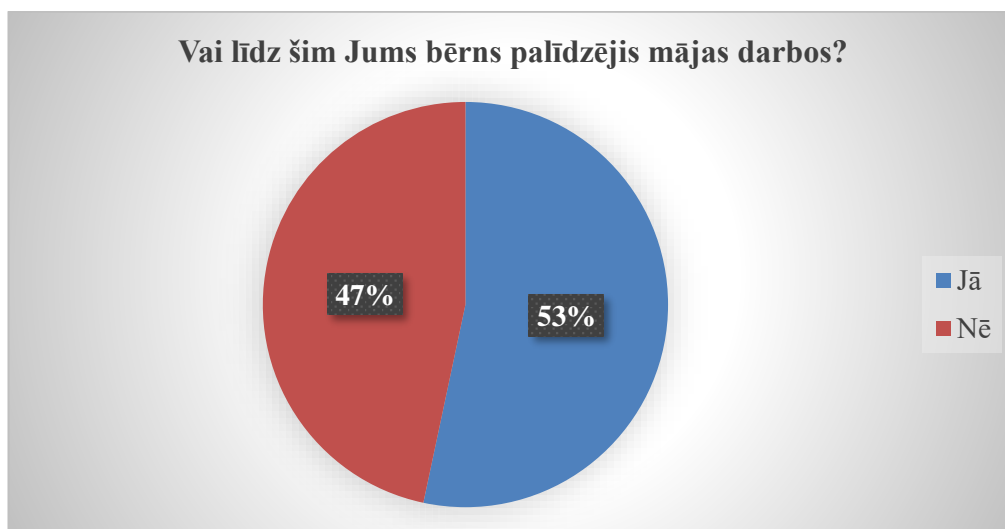
1. Jāizvirza mērķis;
2. Jāsastāda plāns (Jurgena, 1998).

Pētījuma veikšanai tika izmantota novērošanas metode. Bērniem tika dots individuāls darbs – **izgatavot pārsteigumu** (mamma, tētis, vecmāmiņai u.c.). Bērni izdomā kādu mazu rotaļlietu, ko pagatavot, darbam izvēloties papīru, krāsas, formas, nepieciešamos instrumentus (līme, šķēres, otiņa, īlens, kartons, adata u.c.) vai vienu no paraugiem kā variantu. Audzinātāja izliek bērniem priekšā uz galda trīs paraugus (sirsnīņa, kļavas lapa, mājiņa) un paraugiem blakus – instrukciju kartes paraugu, kā tos izveidot. Bērni darbojas patstāvīgi. Darbošanās laikā bērniem tiek veicināta domāšana, kura pēc kārtas katra no detaļām jāizgatavo darba ieceres procesā, prasme un spēja realizēt ieceri. Darba procesa gaitā iespējams novērot bērnu patstāvību, aktivitāti un emocijas, veicot uzdoto uzdevumu.

Anketēšana. Darba autors, lai noskaidrotu, cik lielā mērā bērnu vecāki iesaistās bērna prasmju attīstībā un pašapziņas veicināšanā, veica anketēšanu 15 bērnu vecākiem (sk.1. pielikumu). Anketā ir iekļauti 9 jautājumi par bērna darba pienākumiem ģimenē, bērna iesaistīšanu mājas darbos un bērna attieksmi pret tiem. Rezultāti apkopoti apla diagrammās, kur respondentu atbildes sniegtas procentos.

Atbildot uz jautājumiem, tika iegūti sekojoši rezultāti:

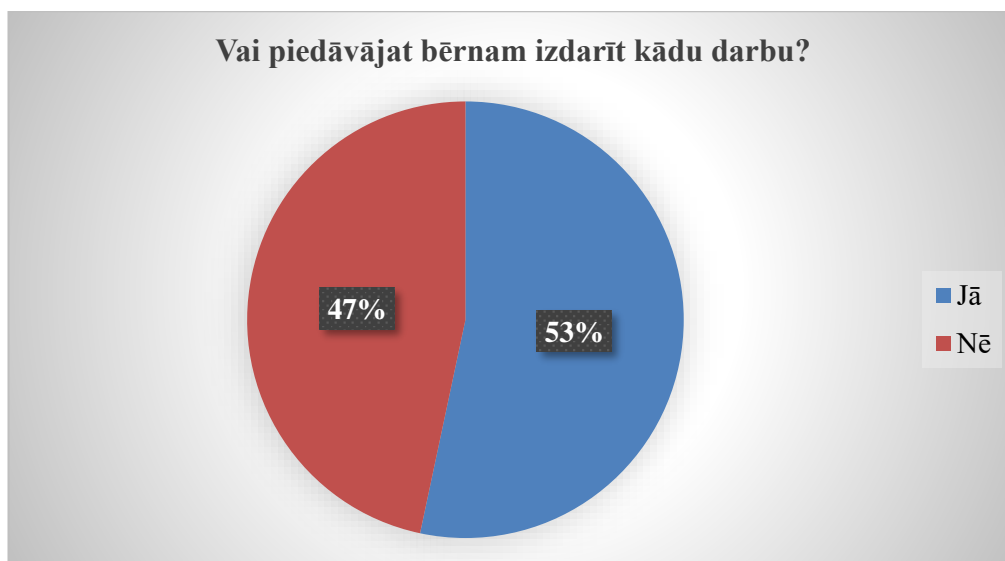
Atbilde uz anketas 1.jautājumu (sk. 5. attēlu):

5. attēls. Respondentu atbildes uz 1.anketas jautājumu

Astoņi jeb 53% bērnu ir palīdzējuši mājas darbos, bet 7 bērni nav līdz šim nav palīdzējuši, līdz ar to šiem bērniem var būt zemākas darba prasmju iemaņas.

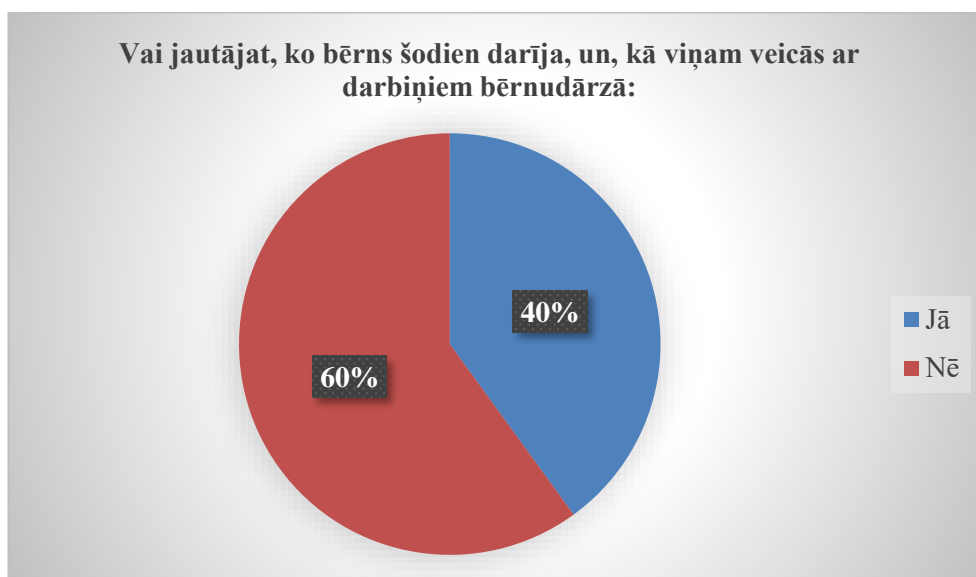
Atbilde uz anketas 2.jautājumu (sk. 6. attēlu):

6. attēls. Respondentu atbildes uz 2.anketas jautājumu

Savukārt, atbildot uz 2. anketas jautājumu, 8 bērnu vecāku atbildes liecina par sadarbību ģimenē, bet 7 atbildes ir ar vienaldzīgu attieksmi.

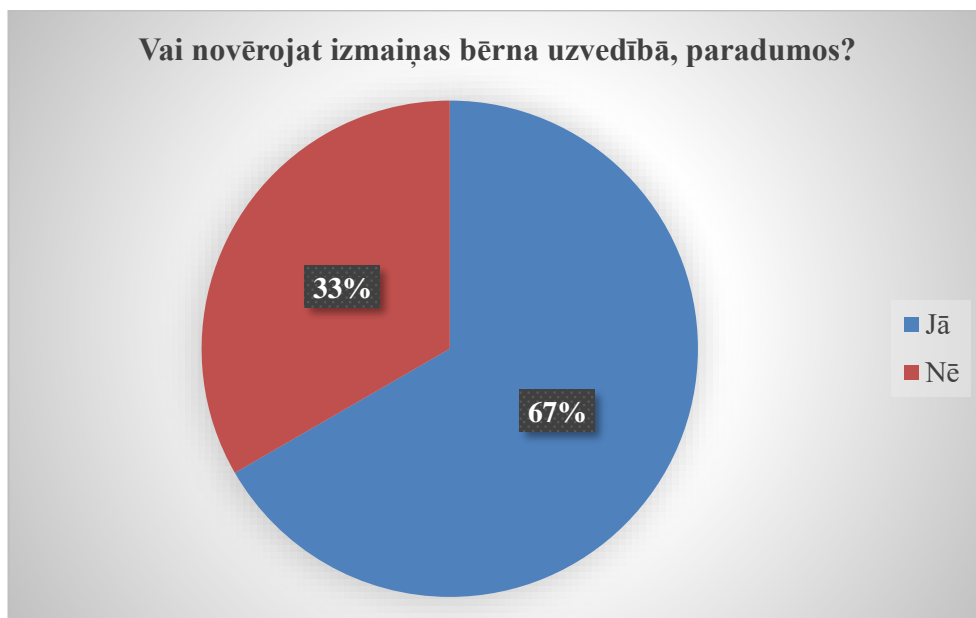
Atbilde uz anketas 3.jautājumu:

7. attēls. Respondentu atbildes uz 3. anketas jautājumu

Trešais jautājums tika uzdots ar mērķi noskaidrot, vai vecākiem ir svarīgi, kā bērns ir pavadījis savu darba dienu, un, kā viņam ir veicies. Pēc rezultātiem var secināt, ka lielākajai daļai diemžēl neinteresē, kā bērns ir pavadījis dienu, savukārt 60% jeb 9 vecākiem ir interese par bērna dienas gaitām.

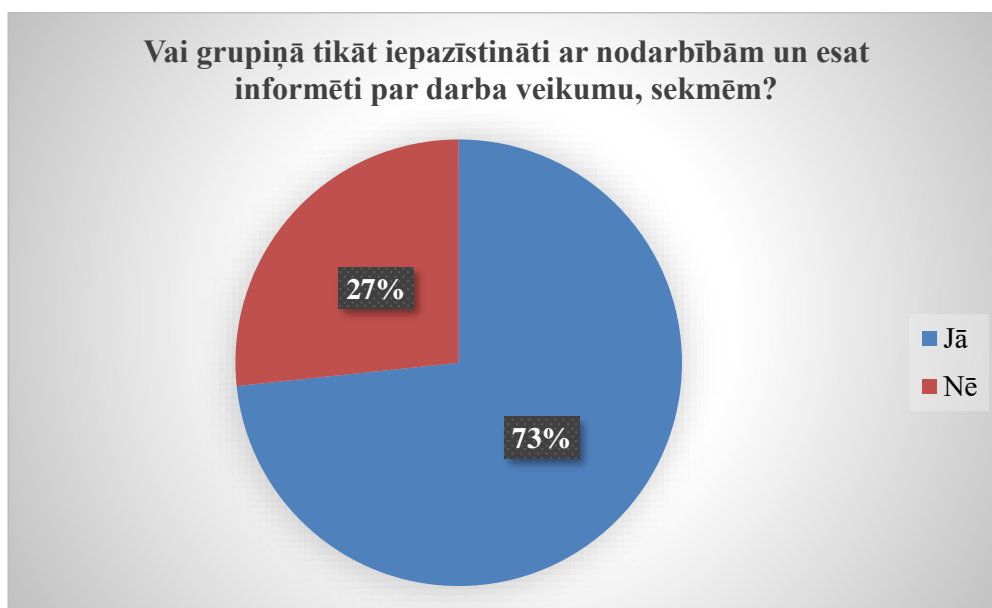
Atbilde uz 4. jautājumu (sk. 8. attēlu):

8. attēls. Respondentu atbildes uz anketas 4. jautājumu

Šis jautājums tika uzdots ar nolūku, lai vecāki pamana, kādas izmaiņas ir bērna uzvedībā un darbībā. 10 bērnu vecāki iedziļinās un novēro šīs izmaiņas, 5 bērnu vecākiem ir salīdzinoši vienaldzīga attieksme.

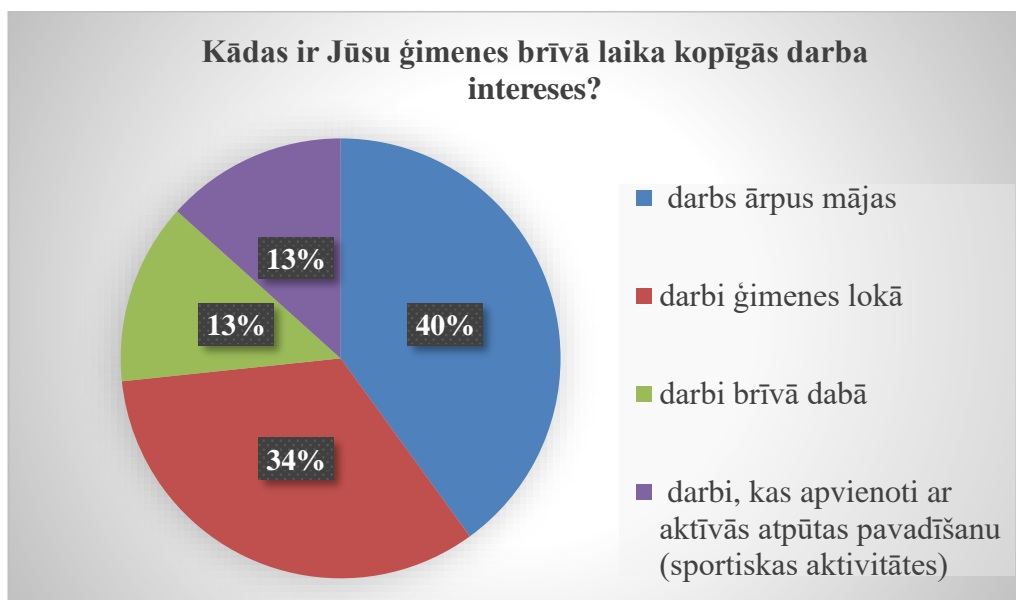
Atbilde uz 5. jautājumu (sk. 9. attēlu):

9. attēls. Respondentu atbildes uz 5. anketas jautājumu

Lai noskaidrotu, vai un, cik lielā mērā jāuzlabo atgriezeniskās saite pedagogam ar vecākiem, tika uzdots jautājums par informācijas pietiekamību un pieejamību pirmsskolas izglītības iestādē “X”. Lielākā daļa vecāku uzskata, ka sadarbība ar pedagogu ir veiksmīga un iegūtā informācija ir pietiekoša.

Atbilde uz 6. jautājumu (sk. 10. attēlu):

10. attēls. Respondentu atbildes uz 6. anketas jautājumu

Līdzīgs rezultāts ir atbildei “darbs ārpus mājas” un “darbs ģimenes lokā”, kas liecina, ka ģimenē ir kopības sajūta, kā arī kopīgas intereses, kurās iesaistās visa ģimene. Šī jautājuma mērķis bija noskaidrot, vai bērna prasmju līmenis ir atkarīgs no tā, vai vecāki mājās darbojas ar savu bērnu, un, vai ģimene veic darbu mājās sadarbojoties.

Atbilde uz 7. jautājumu (sk. 11. attēlu)

11. attēls. Respondentu atbildes uz 7. anketas jautājumu

Pēc atbilžu rezultātiem var secināt, ka lielākā daļa vecāku interesējas par bērna sajūtām un ir jūtama sadarbība un uzticēšanās vienam otram ģimenē. 7. jautājums atsaucas uz 1. jautājumu, vai bērns mājās veic kādus mājas darbus.

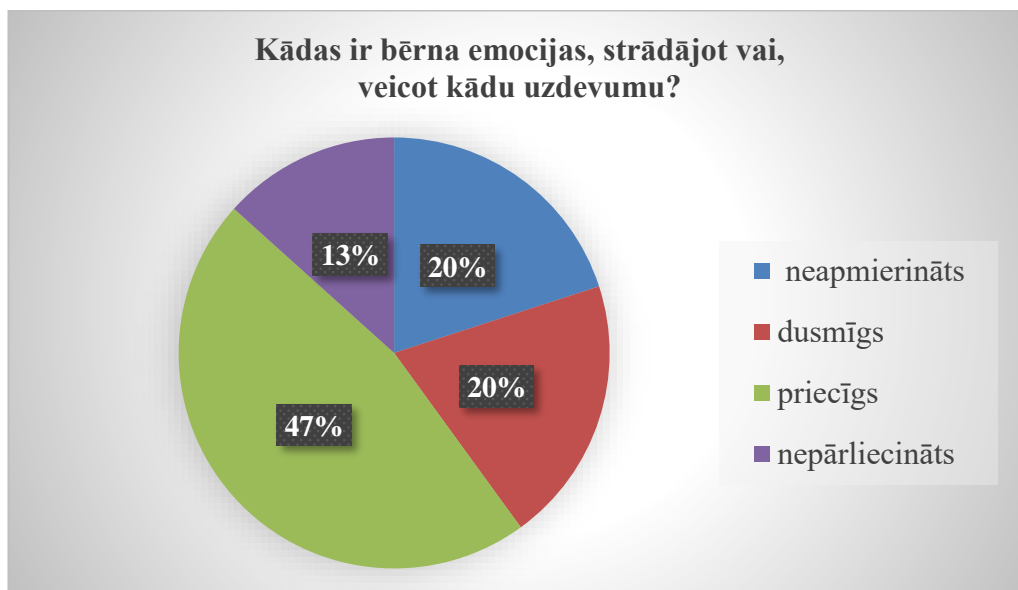
Atbilde uz 8. jautājumu (sk. 12. attēlu):

12. attēls. Respondentu atbildes uz 8. anketas jautājumu

Iegūtie rezultāti liecina, ka lielākā daļa – 60% bērnu saņem uzslavu, un bērniem, kas jūtas novērtēti, ir lielāka stimulācija veikt uzdoto darbu un gūt pozitīvas emocijas par sasniegto rezultātu. Tomēr daļa, t.i., 40% bērnu nesaņem vecāku uzslavu, līdz ar to grūtāk bērns apzinās savu vērtību, kā rezultātā bērns nespēj pilnvērtīgi veikt uzdotos uzdevumus, jo viņam nav ticības saviem spēkiem.

Atbilde uz 9. jautājumu (sk. 13. attēlu):

13. attēls. Respondentu atbilde uz 9. anketas jautājumu

Pozitīvas emocijas, veicot kādu uzdevumu, pamanāmas lielākajai daļai bērnu jeb 47%. 13% bērnu nav pārliecināti, veicot darbus, kā arī daļa bērnu ir neapmierināti par veicamo uzdevumu.

Anketēšanas rezultāti ir bijuši pozitīvi, kas liecina par vecāku atsaucību un sadarbību ar pedagogu. Tāpat rezultāti atspoguļo to, ka vecākiem rūp, lai vecāki apgūtu darba prasmes, iesaistot bērnus kopīgās nodarbēs, līdz ar to palielinās bērnu pašvērtējums. Pēc anketēšanas rezultātiem pedagogam būs vieglāk izprast, piemēram, kādēļ bērnam nav vēl attīstījušās darba prasmes un, kā tās iemācīt bērnam.

Cik lielā mērā bērniem jau izveidojušās darba iemaņas:

Darba praktiskajā daļā tika izvirzīts uzdevums – pētīt bērnu apzinātā darba prasmju līmeni pirmsskolas izglītības iestādē ar vecākā pirmsskolas vecuma bērniem.

Bērniem šajā vecumā labprāt patīk darboties, būt patstāvīgiem un priecīgiem par savu veikumu. Dažiem bērniem ir grūtāk koncentrēties un nav vēlmes veikt uzdoto uzdevumu, līdz ar to zūd interese par darbu, kā arī tiek traucēts citu darbs un novērsta uzmanība.

Ikvienu darba veikšanai ir svarīga nozīme darba prasmju līmenim, katram bērnam tas var būt atšķirīgs, neskatoties uz to, ka vecums bērniem ir vienāds.

Darba autors izveidojis atzīmju sistēmu, pēc kā tika vērtētas bērnu darba prasmes, bērna patstāvība, attieksme pret pašu darbu, radošums, darbu veicot, gribasspēks paveikt uzdoto uzdevumu ar augstu kvalitāti un, vai bērns pauž pozitīvas emocijas, kad ir darbu paveicis. Bērnu darba prasmju analīzei tiek izvirzīti šādi līmeņi (sk. 3. tabulu).

3. tabula. Darba prasmju attīstības analīze

Līmenis	Analīze
1 balle	Bērns izrāda bezpalīdzību visos darba procesos. Rezultāts netiek sasniegts, zems patstāvības līmenis. Darbošanās laikā bieži novērotas grūtības. Rezultāta kvalitāte zema.
2 balles	Bērns ir patstāvīgs un darbība reproduktīva rakstura. Prasme un patstāvība ir kombinētas iemaņas, ieceres īstenošanai nav nepieciešami padomi un atgādinājumi, pieaugušā pieslēgšanās darba procesā. Rezultāts ar augstu kvalitāti. Izstrādājuma tehniskajā darbībā izmanto paraugus. Var būt negatīvas emocionālas reakcijas uz atsevišķiem darbiem darba prasmju trūkuma dēļ. Ideja rodas un tiek īstenota ar pieaugušā palīdzību.
3 balles	Bērns veic darbu ar visām darba prasmēm, iemaņām. Kombinēšanas spējas tiek attīstītas darba uzdevumu risināšanā. Radoša pieeja neapdraud viņa ieceres īstenošanu. Bērnam augsti darba kvalitātes rezultāti, ir darba kultūras elementi. Izpaužas prieks par veikumu.

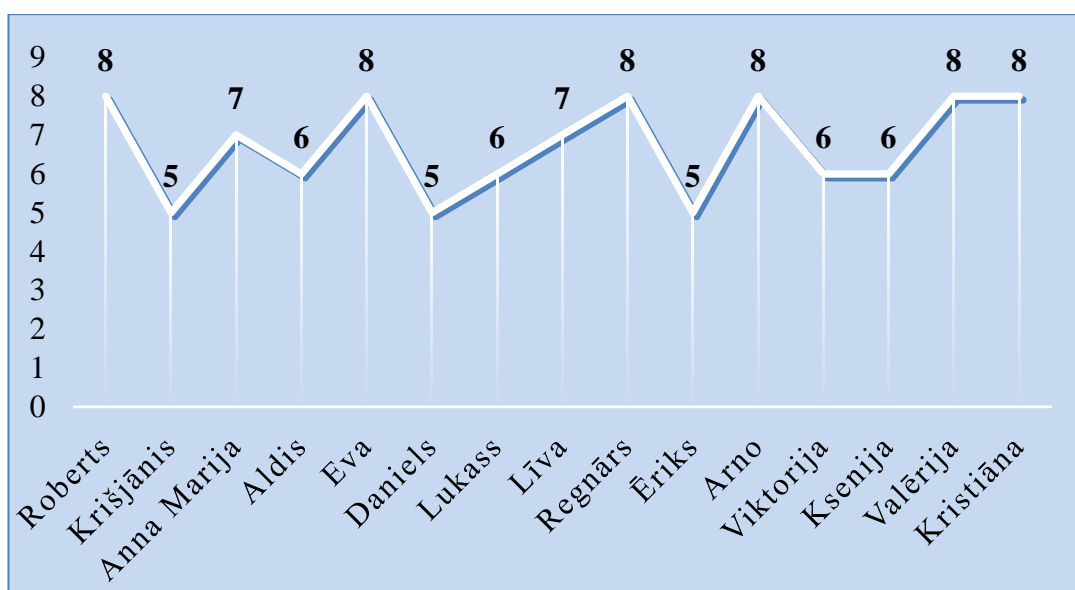
Katram no šiem līmeņiem ir izvēlēti kritēriji pēc kādiem bērni tika novēroti un vērtēti. Bērna darba prasmju analīze par veicamo darbu ar noteiktiem rādītājiem skaidrota. Iegūtie rezultāti pētījuma laikā konstatēti un parādīti tabulā (sk.4.tabulu).

4. tabula. Bērnu vērtējuma par darba izpildi

N.p.k.	Bērna vārdi	Cenšas patstāvīgi paveikt darbu	Veic darbu ar visām prasmēm, iemaņām	Darbu veic akurāti, sakārto savu darba vietu	Balles kopā	Attieksme pret veicamo darbu ar noteiktiem rādītājiem
1.	Roberts	3	2	3	8	3
2.	Krišjānis	2	2	1	5	3
3.	Anna Marija	3	2	2	7	3
4.	Aldis	2	2	2	6	2
5.	Eva	3	2	3	8	3
6.	Daniels	1	2	2	5	2
7.	Lukass	2	2	2	6	3
8.	Līva	3	2	2	7	3
9.	Regnārs	2	3	3	8	3
10.	Ēriks	1	2	2	5	2
11.	Arno	3	2	3	8	3
12.	Viktorija	2	2	2	6	3
13.	Ksenija	1	2	3	6	2
14.	Valērija	3	3	2	8	3
15.	Kristiāna	3	2	3	8	3

Izvērtējot bērnu darba prasmju rezultātus, ka augsts darba prasmju līmenis ir sešiem bērniem, vidējs arī sešiem bērniem. Zems darba prasmju līmenis ir tikai trīs bērniem – Krišjānim, Danielam un Ērikam, pēc kā var secināt, ka lielākajai daļai bērnu ir apmierinošs darba prasmju līmenis un pozitīva attieksme pret veicamo darbu. Lai uzlabotu bērnu darba prasmes, kas veicinātu augstāku attīstību, pedagogam ir jāsadarbjas ar vecākiem, jo tikai tā prasmes pilnveidosies, un, strādājot ar bērnu, pēc laika noteikti būs manāma darba prasmju uzlabošanās.

Lai rezultāti būtu labāk pārskatāmi, darba autors tos ir apkopojusi diagrammas līknē, kur izteikti var redzēt bērnu darba prasmju līmeni (sk. 5. attēlu).

5.attēls. Bērnu darba prasmju salīdzinājums

Visaugstākais darba prasmju līmenis ar kopējo baļļu skaitu 8 ir Robertam, Evai, Regnāram, Arno, Valērijai un Kristiānai.

Pirmsskolas vecuma bērniem svarīga saskarsme, pieaugušā mīlestība, atbalsts un uzmanība; viņš nespēj bez pieaugušā palīdzības tālāk mācīties, pilnveidoties un sajusties kā pārliecināta personība ar savu ES. 5 – 6 gadu vecumā bērnam darbs iegūst lielu audzināšanas un izglītošanas vērtību.

Savas pieredzes pārdzīvojums ir īpašs process, kas ir patstāvīgs un individuāls. Bērnam ir svarīgi sajusties mīlētam, bez mīlestības viņš ir bez nākotnes. Viņš nesajūt nepieciešamo palīdzību, atbalstu, nespēj apzināties savu ES, lai izveidotu savu tālāko nākotni. Pieaugušajam ir svarīgi jau bērnībā novērtēt bērna pašapziņas līmeni un darba prasme, kā arī pienākumus, lai pilnveidotu šīs prasmes un iemaņas, kā arī personību.

Ģimene – tai ir liela loma bērna darba audzināšanas procesā, jo tā ir viņa pirmā saskarsmes skola. Pieaugušais ir tas, kurš palīdz nostiprināt bērna prasmes un lietot tās

patstāvīgi, un, ja tas tiek darīts ar pozitīvu noskaņu – darbošanās un darba process saistīsies ar pozitīvu asociāciju.

Darba iemaņu apgūšana ir interesants un piedzīvojumu pilns posms bērna dzīvē, kurā viņš piedzīvo gan veiksmes, gan neveiksmes, tāpēc svarīgi ir atbalstīt un uzslavēt bērnu, lai bērns nepadotos pie pirmās neveiksmes, bet turpinātu, līdz viņam izdodies.

Pētāmās grupas vispārīgs attīstības raksturojums:

Lai uzsāktu pētījumu, darba autors sniedz grupas bērnu sarakstu (sk. 5. tabulu).

5.tabula. Bērnu saraksts vecākajā pirmsskolas vecuma grupā

Zēni	Meitenes
Roberts	Anna - Marija
Krišjānis	Kristiāna
Aldis	Eva
Daniels	Valērija
Lukass	Līva
Regnārs	Viktorija
Ēriks	Ksenija
Arno	

Darba autors sniedz pētāmās grupas vispārīgu attīstības raksturojumu un novērojumu.

Bērna attīstība – tas ir process, kura pamatā ir organismā notiekošās bioloģiskās norises. Bērna augšana un attīstība noris nevienmērīgi. Fiziskās attīstības rādītāji visos bērna periodos ir auguma garums un ķermeņa svars. No trīs gadu vecuma bērnam nepieciešami rotaļu draugi, kopība un darbošanās kopā ar vienaudžiem, līdz ar to labāk attīstās jūtas, intelekts. Pirmsskolas periods ilgst no 4 gadu līdz 6 gadu vecumam. Šajās periodā notiek intensīva organisma nobriešana, kā arī dažādu nosacījuma refleksu veidošanās ātrums, kas ir prasmju, iemaņu apgūšana šajā periodā. Fiziskā attīstība, kustīgums – skriešana, lēkšana, braukšana ar velosipēdu, slēpšana, slidošana – rada nepieciešamos nosacījumus bērna patstāvībai un sabiedrības pieredzei. Roku, kāju koordinācija bērniem ir labi attīstīta. Bērniem patīk stafetes, rotaļas ar bumbām gan bērnudārza teritorijā, gan grupas telpā, gan brīvā dabā. Bērni ir darbīgi un ar prieku iesaistās fiziskās nodarbībā - rāpojot pa zviedru sienu, pārvarot dažādus šķēršļus, izpildot līdzsvara noformēšanas vingrojumus, rāpojot pa solu gan četrpāpus, gan šļūcot pa solu, pārvarot šķēršļu joslas, lēkājot, soļojot. Dažiem bērniem ir labi attīstīta uztvere, saklausa pedagoga uzdevumu, doto komandu.

Roberts, Regnārs, Ēriks, Madara, Kristiāna, Eva, Valērija precīzi izpilda vingrojumus un to tehniku pēc pedagoga norādījumiem. Daži bērni grupā ir mazāk fiziski aktīvi, ātri nogurst –

Daniels, Lukass, Līva, Ksenija vairāk izpilda vingrojumu pēc savas brīvas griba, nevar sevi sakoncentrēt uz veicamo uzdevumu, taču vingrojumus veic ar prieku.

Fiziskās aktivitātes noris svaigā gaisā 3 reizes nedēļā, bērni aktīvi darbojas, spēlē kustību rotaļas, met bumbu grozā, skrien un lec sporta laukumā, kā arī sporta laukumiņā. Aktivitāšu laikā notiek aktīva darbība, darbošanās un darba izzināšana. Svaigs gaiss labvēlīgi ietekmē bērnu dzīvesveidu un darbošanos, līdz ar to arī ikdienā bērni labprāt iesaistās darba procesā. Inventārs atnešana, novietošana, uzdevumu paveikšana, rezultāta sasniegšana, kas darbojas darba audzināšanas un pašapziņas attīstības procesā.

Bērna psihiskās, personības, gribas attīstības raksturojums:

Cilvēkam no dabas dota un ielikta attīstības programma – viņam no dabas dots sasniegt pieauguša cilvēka līmeni. Pilnveidojoties psiholoģiskai attīstībai, nobriest arī cilvēks. Laika posmā no dzimšanas līdz skolas vecumam bērns gan garīgi, gan fiziski attīstās intensīvāk. Bērnā veidojas ne tikai psihiskās īpašības, kas nosaka attieksmi pret apkārtējo pasauli, bet psihiskās kvalitātes. 3 – 7 gadu vecumā rodas iekšējā regulācija, vajadzība pēc emocionālā kontakta, arī runa. Katrā vecumposmā ir raksturīga kāda vadošā darbība, kam ir galvenā nozīme bērna attīstībā. 5 – 6 gadu vecumā svarīgi rast piemērotu intelektuālo un garīgo mācību modeli ar pastāvīgām pieaugušo rūpēm, ievērojot un sekojot līdzīgai bērna izzīnai, saskarsmes vajadzībām, lai notiktu bērnu spēju attīstība (Puškarevs, Golubeva, 1999).

Personības attīstību ietekmē iedzimtība. Sociālā vide tikai iespaido. Otrkārt, personības attīstību nosaka arī kultūras (ārējās vides) ietekme, cilvēka personība ir individualizēta kultūras sistēma, kurā ir iekļauts pats cilvēks. Svarīga ir attīstība saskarsmē un darbībā. Pirmsskolas vecums iezīmējas ar “**ES PATS**”, kas liecina par bērna pašapziņas attīstību, sevis apzināšanos.

Pirmie trīs gadi – bērns ir reālists, viņa radošā darbība ir manipulācija ar priekšmetiem, viņi grib lietas aptaustīt, pagaršot, izpētīt. Šajā vecumā, bērni sāk pievērst uzmanību dabā sastopamajam – augiem (ziedi, zāle, kastaņi u.c.), dārzkopības produkcijai; bērnam rodas daudz interesantu darba pienākumu. Tiešā saskare ar dabu un darbiem, saistītiem ar zemes kopšanu, mājlopu kopšanu, sniedz priekšstatu par to – zeme, augsne jākopj, jāar, jāmēslo, tikai tad izaugs garšīgi burkāni, kartupeļi u.c.

Bērniem, darbojoties grupā, attīstās vēlme kontaktēties ar citiem, līdzjūtība, emocijas – gan pozitīvas, gan negatīvas. Madara, Lukass, Eva – ļoti emocionāli, bieži neveiksmju laikā izrāda skumjas, nomāktību, dažreiz arī raud. Krišjānis, Arno, Roberts bieži uzmundrina, aprunājas un veido pozitīvu kontaktu ar grupas bērniem. Roberts, Arno sakārto darba vietu akurāti, paceļ priekšmetus, kas sagāzušies vai nokrituši pēc citu bērnu darbībām.

Runa. Bērni ir patstāvīgi, savās darbībās prot uzdot konkrētus jautājumus, sniegt pareizas atbildes. Uzdotot jautājumus jūtama interese par darba procesu. Aktīvi stāsta savus notikumus,

nosauc lietas atbilstošos vārdos. Patstāvīgi pastāsta izlasīto tekstu, skaita izteiksmīgi tautasdziesmas, pantiņus, dzejoļus.

Uzmanība. Tā ir apziņas koncentrēšanās uz konkrētu objektu vai parādību, tai pašā laikā novēršoties no citiem objektiem vai parādībām. Bērniem patīk mūzikas nodarbības, ritma rotaļas ar dziesmām, dejām, folkloras elementiem. Valērija, Roberts, Aldis, Kristiāna, Anna – Marija daudz dzied, atkārtoti dziesmu vārdus pēc tam arī grupā. Arī brīvajos brīžos tiek dziedātas dziesmas (rīta aplī, nodarbības gaitā, pēcpusdienas cēlienā).

Efektīva ir pētošā uzmanība, to rosina darba procesā radusies interese. Piemēram, bija jāapskata kukaiņu dažādās formas, tās jāsalīdzina, darba procesā radās liela interese un uzmanība tika noturēta ilgi. Jebkura darbošanās atraisa radošo domāšanu, iztēli, gan darba prasmju apguvi.

Atmiņa. Tas ir process, ar kura palīdzību tiek uzkrāta informācija. Ir zinātnieku uzskats, ka atmiņai praktiski nav robežu. Atmiņa ir saistīta ar aizmiršanu, ko mēs esam negatīvi pārdzīvojuši, cenšamies no atmiņas dzēst. Taču aizmirstam arī vajadzīgo. Tas ir tad, ja informācija ir atmiņu pārslogojusi.

Mūzika bērnos atraisa radošo domāšanu, iztēli. Sākumā bērni labāk iegaumē, nevis saturu, bet ritmu, tāpēc labi padodas tekstu skandēšana, pat neizprotot vārdu nozīmi. 6 – 7 gados bērni spēj iegaumēt ar gribasspēka palīdzību. Tiešās iegaumēšanas stratēģija ir:

- atkārtošana;
- asociāciju veidošana;
- klasifikācija (pēc pazīmēm);
- grupēšanas pazīmju meklēšana (lielums, krāsa).

Pirmsskolas vecumā bērniem notiek arī atmiņas veidu attīstība – tēlainās kustību vai verbālās atmiņas attīstība (dzirdes, redze, kustību).

Madarai, Danielam, Lukasam patīk darboties dabas stūrī, grupējot, šķirojot dabas materiālus, berot dažāda lieluma traukos, sverot uz svarīņiem. Roberts, Aldis, Eva, Anna – Marija, Ksenija, Līva, Arno, Regnārs, Viktorija, spēlējoties leļļu stūrī, klāj lellēm pusdienu galdu un gatavo ēst. Roberts, Eva, Aldis, Krišjānis, Regnārs, Ēriks, Ksenija labprāt spēlējas ar celtniecības materiāliem (klučiem), būvē mājas, trases. Arno, Krišjānis, Aldis izvairās no mantu kārtošanas, izrādot protestu un neapmierinātu sejas izteiksmi.

Domāšana. Tā ir kādas problēmas vai uzdevuma risināšana, pamatojoties uz jau esošajām zināšanām. Bērni visu grib zināt, meklē ceļoņu un seku sakarības starp lietām un to norisēm. Par intensīvu ceļoņu sakarību meklēšanu liecina bērnu daudzie – “kāpēc?” (Kāpēc lietus “nāk” no mākoņa? Kur vasarā ir sniegs? Kas ir labāks – lācis vai tūģeris?).

Pirmsskolas vecumā raksturīga uzskatāmi konkrētā, kā arī tēlainā domāšana, jo iztēle bērniem ir vislabāk attīstītais izziņas process. Bērniem jāattīsta arī tādas domāšanas īpašības, kuras veido radošās spējas – spēja radīt jaunas idejas, atrisināt problēmsituācijas. Domāt plašumā – radošās darbības elements, kam raksturīgs ātrums – spēja izteikt idejas.

Valērija, Līva, Anna – Marija, Gabriels labprāt iesaistās puķu pārstādīšanā, domā līdzīgai secībai, lai augs tiktu pārstādīts un sagatavota augsne (zeme) puķupodos; puķu podus novieto uz palodzes gaismā, piebilstot, ka tiem nepieciešama gaisma un saules stari. Lukass, Daniels, Ēriks, Kristiāna, Regnārs salīdzina kartona, auduma struktūru, griežot to ar šķērēm. Ksenijai, Krišjānim grūtāk padodas izgriezt stingrākas detaļas, kā arī nepadodas izgriezt precīzi uzzīmēto siluetu audumā. Lielākai daļai bērnu grūtības sagādā pogu piešūšana pie auduma, bet nepazūd vēlme veikt savu darbu pēc pašu individuālām spējām un jau iepriekš nostiprinātām prasmēm, kas darba beigās mijas ar panākuma gūšanas labu rezultātu.

Vajadzība. 5-6 gadus veci bērni sāk kopā rotaļāties, izdomā paši sev spēles. Bērni attīstību un viņa garīgo veselību būtiski ietekmē pašnovērtējums un pašcieņa. Pārliecinātība, kas saistīta ar pietiekoši augstu pašnovērtējumu un pašcieņu, vajadzīga, lai varētu izvirzīt un sasniegt mērķus.

Grupā bērni ir pozitīvi noskaņoti. Neskaidrības gadījumā nemitīgi jautājumus uzdod Arno, Krišjānis, Anna – Marija, nejūtas pārliecināti par darba procesa pareizību, secību, tā radot skaļāku atmosfēru, un, novēršot citu bērnu uzmanību darba procesa laikā. Daniels nepārtraukti atstāj savu darba vietu, nespēj ilgstoši koncentrēties, zūd interese, uzmanība, pacietība paveikt darbu līdz galam.

Griba. Tā ir apziņas daļa – tās darbīgais un regulējošais faktors. Pateicoties gribai, cilvēks ir spējīgs pēc paša iniciatīvas, vadoties un apzināties nepieciešamības veikt darbības iepriekš izplānotā virzienā un ar iepriekš paredzētu spēku. Viena no gribas darbības izpausmēm, ko psihologs V.Vents apzīmē ar terminu – heterohronais mērķis ir darbības mērķa maiņa.

K.Deķēns atzina, ka: “no tā, cik ātri pieaug griba, ir atkarīga visa bērna tālākā attīstība, jo iemaņas ātrāk veidojas bērniem, kam stiprāka griba” (Deķēns, 1921, 142).

Bērna darba prasmes un darbīgums:

Galvenais uzdevums pedagogam ir bērnu prasmju audzināšanā attīstīt prasmes un vēlēšanos mērķtiecīgi izprast lietas, izprotot to nozīmi, izveidojot nepieciešamos apstākļus personības attīstībai. Pedagogam ir jāpalīdz bērnam, lai veidotos patstāvīgas darba prasmes darba procesā. “Svarīgākais no pedagoga puses ir apliecinājums bērnam “Tu to vari!”, kā arī meklēt radošus risinājumus, ar kuriem ieinteresēt, iepriecināt un iedrošināt bērnus, attīstot viņu prasmes un pilnveidot gribu par tālākajiem sasniegumiem” (Hayes, 2008, 151).

Darba autors, lai bērnos attīstītos darba prasmes un bērni strādātu, ir vērsusi savu uzmanību uz palīdzību, lai visi aktīvi un patstāvīgi iegūtu pieredzi, attīstītu darba prasmju vajadzības. Atbalsts darba veidiem ir galvenais princips. Rezultāti tiks sasniegti, ja bērni darba procesā būs darbīgi. Vecākajā vecumposmā bērnu darbība pamatojas uz bērnu raksturīgo aktivitāti un pašdarbību:

- izgatavot kaut ko pašu rokām;
- rotaļas ar darba procesu;
- rotaļas ar ieceri (literārais darbs, pieaugušo stāstījums).

Bērņa darba prasmju un darbīguma attīstības analīzei tiek virzīti šādi līmeņi:

1 balle – ļoti grūti veic darbu – šajā līmenī bērns nav patstāvīgs, neizrāda interesi, nesasniedz vēlamu rezultātu;

2 balles – var veikt darbu, pielietojot noteiktas pūles – šajā līmenī bērns ir daļēji patstāvīgs, darbu izpilda ar pedagoga palīdzību, bet cenšas visu izpildīt pats;

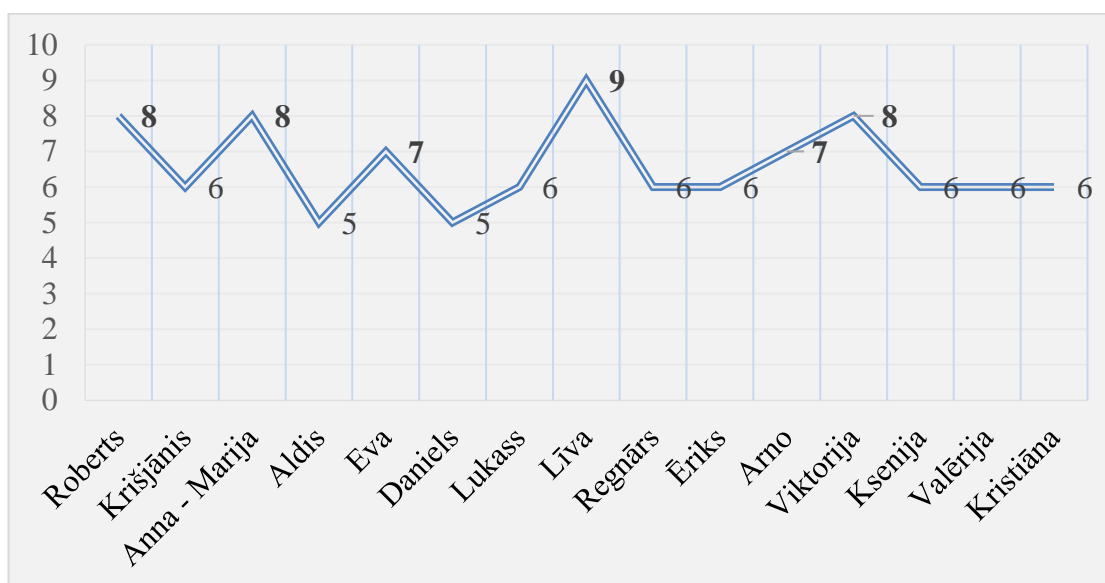
3 balles – darbu veic bez grūtībām – šajā līmenī bērns ir pilnībā patstāvīgs, izpilda visu bez pedagoga palīdzības (sk. 6. tabulu).

6. tabula. Bērnu darbīguma vērtēšana ballēs

N.p.k.	Bērņa vārds	Darbojas aktīvi, patstāvīgi	Izrāda interesi par darbu	Sasniedz vēlamu rezultātu	Balles kopā
1.	Roberts	3	2	3	8
2.	Krišjānis	2	2	2	6
3.	Anna - Marija	3	3	2	8
4.	Aldis	2	1	2	5
5.	Eva	3	2	2	7
6.	Daniels	2	1	2	5
7.	Lukass	2	2	2	6
8.	Līva	3	3	3	9
9.	Regnārs	2	2	2	6
10.	Ēriks	2	2	2	6
11.	Arno	3	2	2	7
12.	Viktorija	3	2	3	8
13.	Ksenija	2	2	2	6
14.	Valērija	2	2	2	6
15.	Kristiāna	2	2	2	6

Pēc vērtējuma rezultātiem, kas attēlo bērnu prasmes, darbīgumu un intereses par darbu, apkopotie rezultāti liecina, ka seši bērniem ir attīstītas prasmes darboties patstāvīgi (sk. 14. attēlu). Aplūkojot 6.tabulu par darba iemaņu prasmi, novērojuma rezultāti pētījuma sākumā liecina par to, ka bērni 5 – 6 gados lielākoties spēj patstāvīgi darboties darba procesā, bet, ja ir pieaugušais, kam uzdot konkrētu jautājumu, tad bērns jautā un izsaka savas domas darba

procesa realizēšanai. Ir bērni, kuri vienmēr ļoti vēlas uzdot jautājumus, lai justos pārliecināti par ieceres īstenošanu un darba rezultāta kvalitāti.

14. attēls. Bērna darba prasmju apkopojums

Darba procesā iesaistās aktīvi seši bērni, jūtas pārliecināti un darba prasmes un iemaņas ir apguvuši. Vienaldzīga attieksme darba procesā un darbu neveic pārliecinoši deviņi bērni – Aldis, Daniels, Lukass, Regnārs, Ēriks, Ksenija, Valērija, Roberts, Kristiāna. Visās darbībās ir patstāvīgi – paši izdomā risinājumu un pieņem lēmumus. Ēriks, Arno, Ksenija, Regnārs gaida skolotājas palīdzību, viņiem ir jāparāda, kā darbs jāveic, kā arī vairākas reizes jāatkārto darba secība. Daniels darba gaitā kļūst kašķīgs un nepārvalda savas emocijas, ir nervozs, nav patstāvības, darbu veic haotiski, dažkārt atstāj savu darba vietu. Anna – Marija izrāda lielu interesi par darbu, jau no rīta, ienākot grupiņā, jautā skolotājai: “Ko mēs šodien darīsim? Ko mēs pagatavosim? Vai es varēšu aplaistīt puķes?”, darot darbu, sasniedz vēlamu rezultātu. Astoņi bērni – Roberts, Krišjānis, Eva, Lukass, Līva, Ēriks, Viktorija, Kristiāna izrāda interesi par darbu, bet attieksme ir pavirša un vienaldzīga. Ja darbs ir nedaudz grūtāk paveicams, tad zūd interese un labprāt to steidzas nomainīt pret kādu citu vieglāku darbību. Diviem bērniem – Danielam un Aldim ir negatīva attieksme pret darbu; nevēlas neko darīt, izvēlas vairāk savas rotaļlietas, rada haosu grupā, neizlēmīgi savos lēmumos un nepamatoti traucē citiem bērniem, neizrāda vēlmi un interesi par darbu. Četri bērni – Regnārs, Arno, Ksenija, Valērija vienaldzīgi izturas pret darbu, bet, redzot un dzirdot skolotājas pamudinājumu, uzslavu, ka viņiem darbs izdosies, “Tu esi malacis!”, sāk interesēties par darbu un darba gaitā labi pielāgojas citiem bērniem, jūtams, ka darbs vairs nesagādā grūtības. Vēlamu rezultātu un gandarījumu par paveikto sasniedz trīs bērni – Roberts, Līva un Viktorija. Darba procesā jūtas pārliecināti, izmanto dažādus paņēmienus, darbam nepieciešamos piederumus (šķēres, īlenu, krāsas u.c.),

nav nepieciešama pedagoga palīdzība, strādā radoši un pēc paveiktā darba vēlas darboties vēl; ir interese par jebkuru darbu. Jūtas pārliecināti un gandarīti par sasniegto rezultātu.

Veicot analīzi, un, apkopojot rezultātus par darba prasmēm un sasniegto rezultātu, svarīgi bija uzzināt, kāds ir bērnu **pašvērtējums**.

Pirmsskolas vecumā pašvērtējums sākumā parādās galvenokārt emocionālā aspektā, piemēram, "Es esmu labs". 5 – 6 gadu vecumā bērns kļūst patstāvīgāks, neatkarīgāks no pieaugušā. Te var piekrist O.Ļefjodovas teiktajam: "Tas dod iespēju pilnīgāk un dziļāk apzināties sevi, novērtēt savas un vienaudžu labās īpašības un trūkumus, saglabājas paaugstināts pašvērtējums" (Ļefjodova, 2002, 123).

Lai darba autoram būtu vieglāk noteikt bērnu pašvērtējumu, bērniem tika uzdoti jautājumi, kurā viņi izsaka viedokli par sevi. Bērni sniedza sekojošas atbildes:

Roberts (6 gadi un 3 mēneši):

- Es esmu gudrs!
- Es esmu labsirdīgs!
- Es esmu stiprs, jo daudz kopā sportoju ar lielo brāli!

Krišjānis (6 gadi):

- Es neesmu tik gudrs kā mana māsa!
- Es esmu labsirdīgs, visus mīlu!
- Es neesmu visstiprākais!

Anna – Marija:

- Es esmu visgudrākā, es jau lasu ar mammu burtus!
- Es esmu labsirdīga. Mammītes saka, ka es esmu ļoti mīļa meitene!
- Es esmu stipra! Palīdzu omei un opim dārzā!

Aldis (6 gadi un 5 mēneši):

- Es esmu gudrs! Zinu burtus, bet neprotu vēl lasīt!
- Es dažreiz neesmu tik labsirdīgs, jo dažreiz sastrīdos ar draugiem!
- Es neesmu visstiprākais! Stiprākais ir tētis!

Eva (6 gadi un 4 mēneši):

- Es esmu gudra meitene!
- Es esmu labsirdīga, mīlu mazās māsiņas, tēti un mammu!
- Es esmu stipra! Varu palīdzēt mammai!

Daniels (6 gadi)

- Es vēl neesmu tik gudrs! Man vēl jāmacās!
- Es esmu labsirdīgs! Protu labi uzvesties!

- Es esmu ļoti stiprs! Man ir lieli muskuļi!

Lukass (6 gadi un 4 mēneši):

- Es esmu gudrs, jo drīz jau iešu uz skolu!
- Es esmu ļoti labsirdīgs, dalos ar mantām!
- Es neesmu tik stiprs, jo man vēl jāpaaugas!

Līva (6 gadi un 2 mēneši):

- Es esmu visgudrākās, protu burtus un drīz iešu skolā!
- Es esmu labsirdīga!
- Es esmu jau nedaudz stiprāka nekā mana mazā māsa, jo eju sporta skolā!

Regnārs (6 gadi):

- Es esmu gudrs! Protu zīmēt un taisīt no klučiem mājas!
- Es esmu labsirdīgs, jo nedaru citiem bērniem pāri, man ir daudz draugu!
- Es esmu stiprs!

Ēriks (6 gadi)

- Es esmu labsirdīgs, bet citreiz sadusmojos, ja man dara pāri!
- Es neesmu tik spēcīgs, man nav tik liels ātrums sportā kā Aldim!
- Es vēl neesmu tik ļoti gudrs, jo man ir tika seši gadi!

Arno (6 gadi un 4 mēneši):

- Es esmu labs! Man mamma tā saka!
- Es esmu gudrs!
- Es esmu stiprs, jo varu uzveikt savu brāli, bet neesmu tik stiprs kā mans krusttēvs laukos!

Viktorija (6 gadi):

- Es esmu gudra meitene!
- Es esmu laba, palīdzu vecmammai lasīt ogas un palīdzu dārzā!
- Es esmu stipra!

Ksenija (6 gadi un 5 mēneši):

- Es esmu gudra, bet vēl jāmacās man burti, lai lasītu pasakas!
- Es esmu laba, ļoti mīlu vectētiņu!
- Es esmu drusku stipra!

Valērija (6 gadi un 2 mēneši):

- Es neesmu vēl tik gudra kā mana mamma!
- Es esmu labsirdīga, rūpējos par saviem mājdzīvniekiem un mazo brālīti!
- Es esmu stipra un spēcīga!

Kristiāna (6 gadi un 4 mēneši):

- Es esmu gudra!
- Es esmu labsirdīga, man ir daudz draugu!
- Es esmu stipra, bet brālis ir par mani stiprāks!

Izanalizējot bērnu atbildes par sevi, tika noskaidrots, kāds ir bērnu pašvērtējums. Darba autors apkopojusi atbildes tabulā (sk. 8. tabulu).

8.tabula. Bērnu pašvērtējums

Bērna vārds	Gudrs		Labsirdīgs		Stiprs	
	Atbilstoši	Daļēji	Atbilstoši	Daļēji	Atbilstoši	Daļēji
Roberts	X		X		X	
Krišjānis		X	X			X
Anna – Marija	X		X		X	
Aldis		X		X		X
Eva	X		X		X	
Daniels		X	X			X
Lukass		X	X			X
Līva	X		X		X	
Regnārs		X	X		X	
Ēriks		X		X		X
Arno	X		X		X	
Viktorija	X			X	X	
Ksenija		X		X		X
Valērija		X	X		X	
Kristiāna	X		X		X	

Pēc bērnu atbildēm var secināt, ka viņu pašvērtējums ir pozitīvs un virspusējs, daži bērni vēl nejūtas pārliecināti par sevi. Bērniem ir pietiekami potenciāli veiksmīgs pašvērtējums. Analizējot bērnu atbildes, pedagogam ir svarīgi atklāt galvenos priekšnosacījumus, kas nepieciešami bērnu pašapziņas sekmēšanai.

2.3. Rotaļas un folkloras žanru izmantošana kā sekmētājs

Darba autors savā pētījumā un, balstoties uz autoru atziņām, gan, veicot pētījumu vecākajā pirmsskolas vecuma grupā, kurā mācās 5 – 6 gadus veci bērni, kā galvenos pašapziņas

attīstības pašapziņas veicināšanas līdzekļus ir izvirzījusi bērnu darba prasmju attīstību darba procesā.

Pieaugušajam ir svarīgi izveidot kontaktu ar bērnu, jo saskarsme ir galvenā darbības forma, lai sekmīgi noritētu darba iemaņu un prasmju pielietošana darba procesā. Pedagogam ir jābūt atsaucīgam, pretimnākošam, mīlam, lai bērni justos viņa klātbūtnē drošībā un, līdz ar to bērnam būs vieglāk apgūt patstāvīgās darba prasmes, iemaņas un atdarīt pieaugušā darbību dažādos darba procesos.

Lai sekmētu darba audzināšanas procesu, darba autors pielieto rotaļas, tautasdziesmas un dzejoļus par darba tikumu (sk. 2. pielikumu), lai bērni, iesaistoties darba procesā, gūtu izpratni par darbu un tā nozīmi (sk. 9. tabulu).

9. tabula. Bērna radošuma veicināšana darba procesā

Rotaļnodarbības temats	Didaktiskā rotaļa	Paredzamais rezultāts
Rudens tirdziņš	<p>“Klājam galdu”</p> <p>Skolotāja aicina salikt sagādātos produktus uz galda, iekārtojot tirdziņam vietu.</p>	<p>1.patstāvīgi izvēlēties atbilstošu vietu iecerei;</p> <p>2.attīstīt prasmi sadarboties kolektīvā ar citiem bērniem;</p> <p>3.prasme lietot patstāvīgi un pēc vajadzības galda piederumus;</p> <p>4.prasme formulēt domu darba procesā</p>
Augi	<p>“Stādām puķes”</p> <p>Skolotāja aicina bērnus pārstādīt augus un puķes grupas telpā. Sākumā darbu veic, skaitot skaitāmpantiņu: “Ai, darbiņi, ai, darbiņi! Bez darbiņa nevarēju; Darbiņš man prieku deva, Pilnu klēti labībiņas.”</p>	<p>1.prasme lietot dziesmas darbībā, kas saistīti ar darbu veikumu;</p> <p>2.attīstīt prasmi ievērot darba secību darba gaitā;</p> <p>3.prasme lietot patstāvīgi pēc vajadzības vajadzīgo piederumus un palīgīdzekļus;</p> <p>4.prasme sadarboties kolektīvā ar citiem bērniem;</p> <p>5.prasme paust savu viedokli;</p> <p>6.prasme izpildīt uzticēto darbu.</p>

<p>Gatavojam ēst!</p>	<p>“Vāru, vāru pelei putru!”</p> <p>Visi stāv aplī, viens no bērniem skaita skaitāmpantiņu: “Vāru, vāru pelei putru, Pieci milti katlā; Ar astīti pamaisīju, Ar snīpīti pasmēķēju, Atskrēja runcītis, Visu izgāza!”</p> <p>Pēc tam bērni izkārtu leļļu stūrī traukus, klāj galdu, gatavo putru un aicina ciemiņus pusdienās.</p>	<p>1.prasme iejusties un būt uzmanīgam, iecietīgam pret citiem cilvēkiem darba gaitā; 2.prasme sakārtot galda piederumus, lietot tos; 3.pasme attieksmi pret dzirdēto un redzēto; 4.prasme patstāvīgi darboties, pielietojot jau iepriekš zināmās iemaņas; sasniegt vēlamu rezultātu.</p>
<p>Šūšana</p>	<p>Skolotāja parāda lāci, kuram mugurā ir veste, un tai ir iztrūkusi poga. Bērni sadalās nelielās grupiņās un izvēlās savu pogu. Audzinātāja izliek auduma gabaliņus, pie kuriem tā tiks piešūta. Pēc audzinātājas parauga piešuj pogu. Salīdzina savu pogu ar lāčuka pogas lielumu.</p>	<p>1.prasme vērt diegu adatā un sasiet mezglu; 2.prasme radoši veikt darbu atbilstoši norādījumiem un pēc ieceres; 3.prasme patstāvīgi lietot šūšanas piederumus; 4.prasme sakārtot savu darba vietu; 5.prasme vērtēt savu darbību.</p>
<p>Mārtiņdienas cienasts</p>	<p>“Cepam maizi Mārtiņos!”</p> <p>Skolotāja aicina bērnus sakārtot darba galdus, pastāsta darba gaitu, aicina bērnus pagatavot mīklu maizei. Bērni darbojas un veido maizes kukulīšus. Darba gaitā skaita tautasdziesmas: “Mārtiņš bija labs vīriņš Par visiem vīriņiem; Ne ruden’, pavasar’, Pašā maizes laiciņa.”</p>	<p>1.prasme izvēlēties produktus atbilstoši darba iecerei; 2.prasme veidot objektus, noapļot, veltnējot, iespiežot; 3.prasme veidot radoši un droši; 4.prasme sadarboties; 5.prasme saskatīt sava veikuma vienreizīgumu.</p>

	Vēlāk pagatavoto maizi cep krāsniņā, kopīgi klāj galdu, cienājas ar maizīti.	
Latvijas dzimšanas diena	“Dāvana Latvijai” Pagatavojam apsveikumu. Skolotāja ir sagatavojusi paraugu ar latvju zīmju ornamentiem, bērni pēc parauga tos pagatavo. Pirms tam pārrunā par ornamentu nozīmīgumu, kuros ir izliktas dažādas ornamentu zīmes.	1.prasme patstāvīgi veidot aplikācijas, veidot tās sižetiskas; 2.prasme darināt radošus darbus, atbilstoši norādījumiem un pēc ieceres; 3.prasme konstruēt no dažāda izmēra detaļām.

Tabulā norādītas dažādas rotaļas un to temati, kas tiek izmantoti pedagoģiskajā darbā, lai novērotu un veicinātu bērnu strādāt un iesaistīties darba audzināšanas procesā. Rotaļnodarbības tika izspēlētas gan nodarbības laikā, gan ārpusnodarbību laikā. Šādi, iesaistot rotaļu darba procesā, bērniem radās interese, pozitīvas emocijas, pienākums pret darbu un sasniedzamo rezultātu, bērnus mudināja darboties arī turpmāk pēc pašu brīvas izvēles ar mērķi bērnus ieinteresēt tik ļoti, lai bērnu darbs būtu progresīvs un efektīvs, un, lai bērns pats to vēlētos darīt.

Katra tabulā aprakstītā rotaļa tika izvēlēta atbilstoši izvēlētajai problēmai un darba prasmju veicināšanai, attīstīšanai un nostiprināšanai. Rotaļas tika izvēlētas un piemeklētas atbilstoši bērnu attīstības līmenim, mācību saturam un bērnu vecumam. Spēlējot rotaļas un, iesaistot tās darba audzināšanas procesā rotaļu un darba uzdevums kļuva grūtāks un sarežģītāks (sk. 2. pielikumu). Sadarbojoties ar bērniem un, bērnam veicot darba pienākumus, iesaistot tajā rotaļu elementus, kas tika periodiski atkārtoti. Uzdoto uzdevumu sarežģītības pakāpe tika piemeklēta augstākā, lai būtu iespēja novērot, izvērtēt, vai bērna darba prasmes ir pieaugušas un nostiprinājušās, kā arī, vai pieaudzis ir bērnu pašvērtējums, kad jau pamata pieredze ir apgūta.

2.4. Pētījumā iegūto rezultātu apkopošana un analīze

Kvalifikācijas darba pētījums ir rezultātu apstrāde un analīze. Laika periodā no 01.09.2017. - 10.11.2017. pirmsskolas izglītības iestādē “X” grupā “Y” tika novērota bērnu darba prasmes kā pašapziņas attīstības veicināšanas līdzekļi. Katru dienu tika uzdoti kādi darbi, kas tika iesaistītas arī rotaļu darba gaitā.

Septembra mēnesī tika sākts pētījums par to, cik lielā mērā jau bērniem ir izveidojušās darba prasmes, un, kādas metodes pielietot, lai veicinātu darba iemaņas. Lai pētījums būtu precīzāks, darba autors izveidoja mērķi - **teorētiski pierādīt un pētīt darba iemaņu ietekmi uz pašapziņas attīstību.**

Tika novēroti un attīstīti tālāk:

1. bērnu darba pienākumi;
2. bērnu pašapziņas attīstība.

Pētījumu uzsākot, darba autors novēroja, ka bērniem vecākajā grupā ir apmierinošs darba prasmju līmenis, bet bērni tomēr nav tik pārliecināti par uzdoto uzdevumu, darba procesu un vēlamu rezultātu, jūtas noraidoši, uzdodot jautājumu un izpaužot domas.

Daži bērni – Arno, Lukass, Ēriks grūti veic uzdoto darbu, jo nav izveidojušās darba prasmes. Visa pētījuma periodā skolotājs ar savām piedāvātajām darba metodēm centās uzlabot bērnu aktivitāti, attieksmi pret darbu, centās veicināt bērnu pašvērtējumu ar apziņu “ES varu”, “ES protu”, “Man izdodas”. Viens no pedagoga uzdevumiem bija panākt, lai bērni justos droši un pārliecinoši, jo tad viņam būs ticība saviem spēkiem.

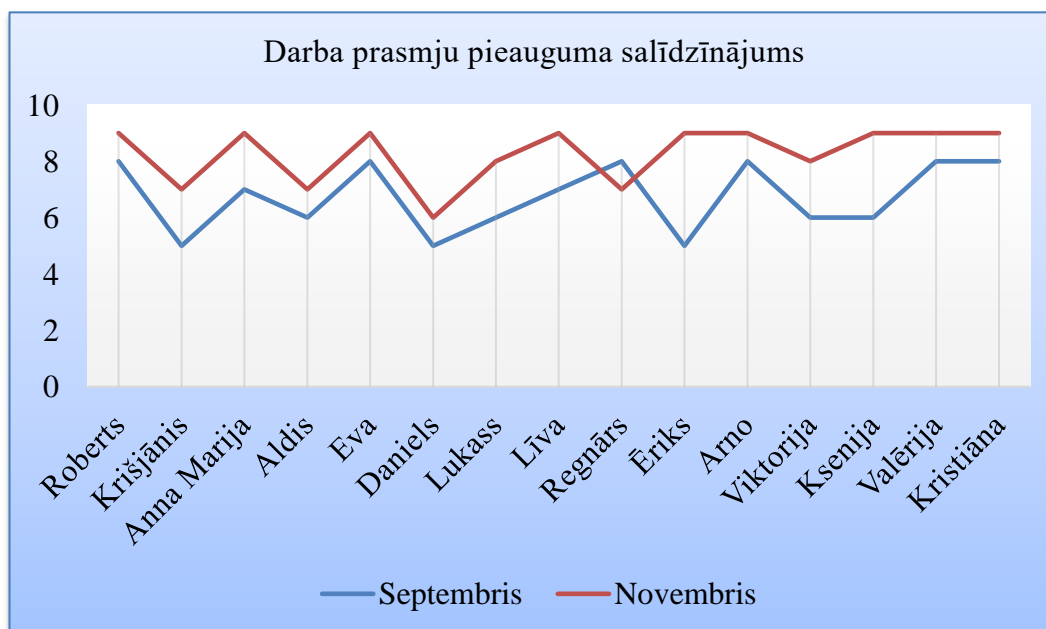
Pēc Satīra viedokļa – **pašvērtība** – ir tas, cik lielā mērā es uzskatu sevi par cienīgu gūt apkārtējo cieņu, uzmanību un mīlestību neatkarīgi no pašreizējiem panākumiem (Ņefjodova, 2002).

Pētījuma beigās darba autors veica pēdējos novērojumus, lai salīdzinātu rādītājus septembra sākumā un novembra beigās. Novembra rezultāti redzami tabulā (sk. 10. tabulu).

10. tabula. Bērnu darbīguma vērtēšana ballēs

N.p.k.	Bērna vārds	Patstāvīgi veic darbu	Darbu veic ar visām darba prasmēm un iemaņām	Pārliecība par sevi darba procesā	Balles kopā
1.	Roberts	3	3	3	9
2.	Krišjānis	3	2	2	7
3.	Anna Marija	3	3	3	9
4.	Aldis	2	3	2	7
5.	Eva	3	3	3	9
6.	Daniels	2	2	2	6
7.	Lukass	3	2	3	8
8.	Līva	3	3	3	9
9.	Regnārs	3	2	2	7
10.	Ēriks	3	3	3	9
11.	Arno	3	3	3	9
12.	Viktorija	3	3	2	8
13.	Ksenija	3	3	3	9
14.	Valērija	3	3	3	9
15.	Kristiāna	3	3	3	9

Aplūkojot 10. tabulu, ir redzams, ka novembra beigās pēc pētījuma pabeigšanas bērniem ir uzlabojušās darba prasmes, bērni kļuvuši patstāvīgāki. Viņi ne tikai darbu veic ar visām darba prasmēm, iemaņām, ir kļuvuši organizētāki un spēj ilgāk koncentrēties uz uzdoto uzdevumu, bet arī guvuši pārliecību par sevi, izpaužas prieks par veikumu. Sasniegtais rezultāts ir ar augstu kvalitāti un ievērojami uzlabojies (sk. 15. attēlu)

15. attēls. Darba prasmju pieauguma salīdzinājums

Attēlā izteikti redzams, ka darba prasmju līmenis bērniem pētījuma beigās ir pieaudzis, līdz ar to var secināt, ka veiktais pētījums ir bijis sekmīgs.

Lai gan, protams, darbs vēl turpinās un nav beidzies, jo darbs ir tikai sākums katra bērna un sabiedrības neatņemama sastāvdaļa. Katram pieaugušajam ir iespēja atrast piemēru, kas veicinātu un attīstītu bērna darba prasmes, gūstot pozitīvu attieksmi pret sevi, citiem un darbu. Svarīgi darba procesā bērnam sajūties patstāvīgam, neatkarīgam no pieaugušā, tas dod iespēju pilnīgāk un dziļāk apmierināt sevi, novērtēt savas, vienaudžu labās īpašības un trūkumus, saglabājot paaugstinātu pašvērtējumu.

SECINĀJUMI

1. *Bērnos ir svarīgi ieaudzināt mīlestību pret darbu, pieaugušajam ir pienākums palīdzēt gūt bērnam darba iemaņas, jo tikai ar darbu ir iespējams sasniegt mērķi, un, to sasniedzot, pieaug cilvēka pašvērtējums.*
2. *Darba audzināšana veido cilvēku, pilnveido, attīsta, lai sasniegtu rezultātu.*
3. *Bērna pirmajā dzīves gadā pieaugušajam ir svarīgi nozīme, jo pieaugušam, atrodoties līdzās, rodas drošības sajūta.*
4. *Lai bērnam rastos pārlicības sajūta par sevi, pieaugušā uzdevums ir bērnu iesaistīt darba audzināšanas procesā un atbalstīt tajā.*
5. *Pētījuma laikā, novērojot bērnu darba prasmes, to attīstību, veicot sarunas ar vecākiem un to anketēšanu, lasot un apkopojot teorētisko literatūras klāstu par bērnu audzināšanu un pašapziņu var secināt, ka bērniem ir izveidojušās darba prasmes un iemaņas, kā arī pieaudzis pašvērtējums.*
6. *Lai varētu veiksmīgi attīstīt darba prasmes un iemaņas, svarīgi uzmanību pievērst bērna vispārējai attīstībai, bērna personības īpašībām.*
7. *Balstoties uz sava darba pieredzi, darba autors secina, ka, lai bērnos attīstītos darba prasmes, veicinātu vēlmi darboties, sasniegt vēlamu rezultātu, liela nozīme ir vecāku un pedagoga sadarbībai, kā arī pedagoga zināšanām.*
8. *Sadarbība nav no mācību un audzināšana procesa atdalīta metode, bet gan iekļauta procesā, veicinot attīstību un pozitīvu ietekmi uz rezultātu.*
9. *Veiksmīga sadarbība var veidoties, ja pastāv savstarpēja cieņa un uzticēšanās, vecāku līdzdalība, atsaucīga attieksme pret pirmsskolas aicinājumiem.*
10. *Bērni kolektīvajā sadarbībā sāk saskaņot savas intereses ar rotaļu biedru interesēm.*
11. *Sākotnējā interese bērnos rada darbības procesu un pakāpeniski ieinteresē par darbības rezultātu.*
12. *Prieks un saskarsme ar pieaugušajiem, līdzjūtība pret citiem bērniem kļūst noturīga, daudzveidīga, nostiprinās līdzjūtība un maigums pret tuviniekiem, bērni kļūst draudzīgāki.*
13. *Sadarbības organizēšanā un vadīšanā īpaša nozīme ir pozitīvam vērtējumam.*
14. *Pieaugušais ir tas, kurš pastiprina gribas piepūli, kuru bērns parādījis darbošanās procesā.*
15. *Iedarbīgākā sadarbības forma ir individuālais darbs un sadarbība ar vecākiem, tā iespējams savlaicīgi veikt pedagoģiskās korekcijas pasākumus.*

16. Vecākiem jāpadomā, vai viņi dod bērnam pietiekami daudz iespēju sadarbībai un, vai par ieguldīto darbu, izdarot kaut ko labu, saņem vacāku uzslavu.

17. Folkloras žanri palīdz bērnos audzināt darba tikumu, darba nozīmi un darba vērtību cilvēka dzīvē un sabiedrībā kopumā.

18. Kāda būs bērna attieksme pret darbu pirmsskolas izglītības iestādē ir atkarīga no tā, kāda attieksme ir pedagoga un visas pirmsskolas iestādes kolektīvam, kā arī tik pat svarīga attieksme ir ģimenes lomai.

19. Tikai iesaistot bērnu darba procesā un palīdzot apgūt viņam iemaņas, uzlavējot par veikumu, uzmundrinot, stimulēt nepadoties, bērns jutīs pozitīvas emocijas un atbalstu, līdz ar to pieaugs gribasspēks un pašvērtējums.

20. Izveidotie darba pienākumi un iemaņas palīdzēs pieaugt bērna pašvērtējumam.

PRIEKŠLIKUMI

- 1. Vecākiem sarunāties ar mazuli jau no mazām dienām, kad bērns jau ir ienācis ģimenē, lai bērns justies pamanīts un pilnvērtīgs ģimenes loceklis.*
- 2. Savās darbībās atspoguļot mīlestību pret bērnu, veidot pozitīvu saskarsmi.*
- 3. Būt par labu piemēru savam bērnam, ikdienā savā darbība rādīt tādu piemēru, sarunā, lietojot uzslavu, pateicību par padarīto darbu, izrādīt cieņu pret citiem cilvēkiem.*
- 4. Atrast laiku savam bērnam, lasīt tautasdziesmas, pasakas, stāstiņus par darba tikumu un darba nozīmi, tādejādi bērnam veidot izpratni par darba nozīmīgumu cilvēka dzīvē.*
- 5. Atrast laiku rotaļām, mācīties rotaļāties, pielietojot sižetiskas lomu rotaļas ar darba tikuma lomu sadzīves norisēs.*
- 6. Sadarboties ar pedagogu, izzināt esošo situāciju, lai uzlabotu bērna darba prasmes un to kvalitāti, līdz ar to ietekmējot bērna pašvērtējumu.*

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

1. Berns, E. (2000). *Spēles, ko spēlē cilvēki*. Rīga: Birojs 2000 Plus.
2. Černova, E. (2003). *Praktikums. Pirmsskolas sadarbības pedagoģijā*. Rīga: Izglītības soļi.
3. Deķēns, K. (1919). *Rokas grāmata pedagoģijā*. Rīga: Kultūras Balss.
4. Dzintere, D. (2000). *Bērns kā vērtība ģimenē un pirmsskolā*. Rīga: Izglītības soļi.
5. Golubina, V. (2007). *Pirmsskolas pedagoga grāmata*. Rīga: Izglītības soļi.
6. Guļevska, D. (1987). *Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga: Avots.
7. Helminga, H. (2006). *Montesori pedagoģija*. Rīga: Jumava, 2006.
8. Irbe, A., Lindenberga, S. (2014). *Bērns runāt mācās ģimenē*, Rīga: RaKa.
9. Jurgena, I. (2000). *Vispārīgā pedagoģija*, Rīga: Izglītības soļi.
10. Keltikangasa – Jervinena, L. (2013). *Augsta pašapziņa*. Rīga: Zvaigzne ABC.
11. Likons, T. (2000). *Bērņa audzināšana*. Rīga: Avots.
12. Ņeņjodova, O. (2002). Pedagoģis – pirmsskolas vecuma bērna pašapziņas sekmētājs. Slaņķe, G. (Sast.), *Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē* (114. – 136.lpp.). Rīga: Izglītības soļi.
13. Pučure, I. (2000). *Bērns kā vērtība ģimenē un pirmsskolā*. Rīga: Izglītības soļi.
14. Puškarevs, I. (2001). *Attīstības psiholoģija*, Rīga: RaKa.
15. Romenkova, V. (2008). *Bērns ģimenē un sabiedrībā*. Jēkabpils: SIA Jēkabpils drukātava.
16. Spivakovska, A. (1989). *Vecāki un bērni*. Rīga: Zvaigzne ABC.
17. Students, J, A. (1933). *Vispārīgā pedagoģija*. Rīga: Fr. Baumaņa apg.
18. Svence, G. (1999). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
19. Špona, A. (2001). *Audzināšanas teorija un prakse*. Rīga: RaKa.
20. Šteinberga, A. (1999). *Pedagoģiskā psiholoģija*. Rīga: RaKa.
21. Zelmenis, V. (2000). *Pedagoģijas pamati*. Rīga: RaKa.
22. Безрукова, В.С. (2000). *Основы духовной культуры*. Екатеринбург: Феникс.
23. Божович, Л.И. (2008). *Личность и ее развитие в детском возрасте*. Санкт-Петербург: Питер.
24. Карпов, А.В. (2005). *Общая психология*. Москва: Гардарики, 2005.
25. Мухина, В.С. (1999). *Возрастная психология*. Москва: АCADEMIA.
26. Степин В., Гусейнов, А.(2010). *Новая философская энциклопедия*. Москва: Мысль.
27. Выготский, Л. *Мышление и Речь*. Москва: ЕСМО, 2005, 47.lpp.
28. Урунтаева Г.А., (2006). *Детская психология*, Москва: АCADEMIA.

PIELIKUMI

ANKETĒŠANA

Aicinām Jūs piedalīties anketēšana, ko veic LU 1.līmeņa profesionālās izglītības programmas “Pirmskolas izglītības skolotājs” 3.kursa studente Baiba Urtāne. Vēlos noskaidrot Jūsu viedokli par Jūsu bērna pašapziņas attīstību, kā arī darba tikumiem un arī ģimenes brīvajā laikā veicamajiem darbiem kopā ar bērnu. Atbilstošo atbildes variantu atzīmējiet ar “+”. Jau iepriekš pateicos par atsaucību.

Bērna vecums _____

Dzimums _____

Tautība _____

Bērnu skaits ģimenē _____

Nr.p.k.	Jautājums	Jā	Nē
1.	Vai līdz šim Jums bērns palīdzējis mājas darbos?		
2.	Vai piedāvājat bērnam veikt kādu darbu? Lai bērns justos nozīmīgs, ko Jūs piedāvājat bērnam palīdzēt: a) sakopt savu istabu? b) palīdzēt dārza darbos? c) rūpēties par sava apģērba un lietu sakārtošanu?		
3.	Vai jautājat, ko bērns šodien darīja, un, kā viņam veicās ar darbiņiem bērnudārzā: a) vai jūtas labi? b) vai kas neveicās? c) kādēļ jūtas nomākts?		
4.	Vai novērojāt izmaiņas bērna uzvedībā, paradumos? a) sabiedriskāks; b) raudulīgāks; c) nomāktāks; d) atvērtāks; e) agresīvāks; f) norobežojas no citiem bērniem; g) iemācījies kaut ko jaunu.		

5.	<p>Vai grupiņā tikāt iepazīstināti ar nodarbībām un esat informēti par darba veikumu, sekmēm?</p> <p>a) maz informācijas;</p> <p>b) pietiekoši laba sadarbība ar pedagogu;</p> <p>c) nav sadarbības ar pedagogu;</p> <p>d) ir informācija par bērnu darbiņu izstādēm.</p>		
6.	<p>Kādas ir Jūsu ģimenes brīvā laika kopīgās darba intereses?</p> <p>a) darbs ārpus mājas;</p> <p>b) darbi ģimenes lokā;</p> <p>c) darbi brīvā dabā;</p> <p>d) darbi, kas apvienoti ar aktīvās atpūtas pavadīšanu (sportiskas aktivitātes);</p> <p>e) citi varianti</p> <p>_____</p>		
7.	<p>Vai bieži pārrunājat ar bērnu, kā viņš jūtas, darbojoties kopā?</p>		
8.	<p>Vai bieži paslavējat savu bērnu?</p>		
9.	<p>Kādas ir bērna emocijas, strādājot vai, veicot kādu uzdevumu?</p> <p>a) neapmierināts;</p> <p>b) dusmīgs;</p> <p>c) priecīgs;</p> <p>d) nepārliecināts.</p>		

ROTAĻAS „Vārdu rijējs”

Mērķis: sekmēt bērnu drošības izjūtu, pārliecību izsakoties.

Uzdevumi:

- attīstīt runas prasmes
- attīstīt prasmi patstāvīgi izdarīt secinājumus.
- attīstīt loģisko domāšanu

Norise: skolotāja saka: Kādā bērnudārzā apmetās Vārdu Rijējs, kurš ēda visu teikumu beigas. Tādēļ neviens nevarēja sarunāties. Tikt vaļā no viņa var tikai vienā veidā: atjaunot pazaudētās daļas, kuras izbojājis Vārdu Rijējs. Pamēģināsim atjaunot nelaimīgos tikumus:

- Meitene bija priecīga, jo ...
- Pēterītis bija slapjš no galvas līdz kājām, jo ...
- Bērns raudāja, jo ...
- Kaķēns palīda zem krēsla, jo ... utt.

„Lūdzu, lūdzu un paldies”

Mērķis: attīstīt bērnos piederības izjūtu, kopības sajūtu.

Uzdevumi:

- aktivizēt vārdu krājumā „lūdzu” un „paldies”;
- attīstīt dzirdes uztveri
- attīstīt prasmi būt uzmanīgam;

Norise: Rotaļas dalībnieki stāv aplī. Rotaļas vadītājs lūdz: „Bērni, lūdzu, parādiet rokas! Lūdzu, pakustiniet, pašūpojiēt rokas!” Ja rotaļas vadītājs saka burvju vārdu „Lūdzu”, tad lūgums jāizpilda. Lūgumus izdomā rotaļas vadītājs, iesaistot darbībā arī kājas, galvu, plecus, visas ķermeņa daļas. Kad rotaļas vadītājs saka „paldies” parādītā ķermeņa daļa tiek paslēpta.

„Vārām zupu”

Mērķis: attīstīt iemaņas un prasmi darboties kopā

Uzdevumi:

- attīstīt prasmi sekot savām kustībām
- sekmēt labvēlīgu vidi

Norise: Ar kustībām, pirkstiem rāda visu kā tekstā

Vārām zupu buļ, buļ, buļ (2x)

Kas tai katlā vārās?

Zirņus zupā ber, ber, ber,

Zirņi zupā der, der, der,

Kāda zupa būs?

Zirņu zupa būs.

Vārām zupu buļ, buļ, buļ (2x)

Kas tai katlā vārās?

Burkāniņus trin, trin, trin,

Kāda zupa būs?

Sakņu zupa būs.

Vārām zupu buļ, buļ, buļ (2x)

Kas tai katlā vārās?

Bietes griežam šņak, šņak, šņak,

Kartupeļus krik, krik, krik,

Kāda zupa būs?

Biešu zupa būs. (Brice, 2013)

Bērniem patīk dziedāt, šī rotaļa veido kopības sajūtu, kad visi kopā var dziedāt un rādīt kustības. Pusdienās pat zupa labāk apēdas dziedot šo dziesmu pirms pusdienām.

Skroderīši, vēverīši

Skroderīši, vēverīši,
Tie tik tādi puszaglīši,

Tie tik tādi puszaglīši,

Tie gar mani pinas.

Kam pietrūka, tam pielika,

Kam atlika, tam nogrieza,
Kam atlika, tam nogrieza,

Es paliku tukšā.

Norise: Rotaļnieki sēžas gar telpas sienām. Viens no viņiem – vēveris, dziedādams pirmo pantu, citu pēc cita visus uzaicina un nostāda pāru dārziņā. Dziedot otro pantu, vēveris uzlūgtos pārus sapin pinuma satvērienā – vēveris kreiso roku, kas sadota ar blakus stāvošā labo roku, liek sev ap kaklu un lien caur otrā un trešā rotaļnieka izveidotajiem vārtniņiem. Otrais rotaļnieks pēc atgriešanās kreiso roku, kas sadota ar trešā rotaļnieka labo roku, apliek sev ap kaklu. Vēveris turpina līst ar sapīto virkni caur trešā un ceturtā rotaļnieka izveidotiem

vārtniņiem utt., līdz sapīti visi rotaļnieki.

Rotaļnieks, kuru sapin pēdējo, kļūst par jauno vēveri, un rotaļu sāk no gala.

Atmanieki,

Norise: Rotaļnieki sadalās divās grupās. Viena izvēlas amatu, bet otrai grupai jāatmin, kādu. Pirmā grupa atiet sānis apspriesties un ar zīmēm izrāda dažādus darbus. Ja, piemēram, izvēlēts galdnieka amats, tad viens zāgē, otrs ēvelē utt. Otrai grupai jāuzmin, kāds amats domāts. Ja trīs reizes neuzmin, tas šis pulks saglabā savu lomu. Pretinieks izvēlas jaunu amatu, spēli atkārti. Ja minētāji trīs mēģinājumos amatu neatmin, tad pretinieki ar pletnēm minētājus aizdzen. Nu aizdzītajiem jārāda amats.

Amatnieki, II

Norise: Rotaļnieki sasēžas ap galdu, viens ir kungs. Visi kopīgi izvēlas sev amatus. Tiklīdz kungs sāk izrādīt kādu darbu, tā attiecīgajam amatniekam ir jādara tas pats. Kurš laikā nepamana, ko dara kungs, tas dod ķīlu.

TAUTASDZIESMAS

Bitīt' bija čakla sieva,
Liela darba darītāja:
Pilnu stropu tā pienesa
Zelta vaska rituļiem.

Dod, Dieviņ, tīru rudzu
Ik rītiņa ritināt;
Tas bij' mans roku darbs,
Tas mūžam neapnika.

Miegs man nāca, darbs mīlēja,
Abi mana piederēja;
Kad miedziņu izgulēšu,
Tad darbiņu padarīšu.

Izmācīju lāci dieti,
Vilka bērnus stabulēt,
Ļaužu bērnus nevarēju
Darbiņā(i) izmācīt'

Kas no liepas kuplumiņa,
Kad ziediņi neziedēja?
Kas no meitas daiļumiņa,
Kad darbiņa nemācēja

Ai, dzīvīte, ai, dzīvīte!
Pie dzīvītes vajadzēja
Vieglu roku, vieglu kāju,
Laba gudra padomiņa.

Acis darba izbijās,
Rokas darba nebijās,
Rokas darba nebijās,
Zinājās padarot.

SKAITĀMPANTI

Lelles jaka

Ciku, caku, caku:
 Šuju lelei jaku –
 Vizuļotu, kruzuļotu,
 Ciku cakām izcakotu.

Gailis vistai saka:
 “Re, kur skaista jaka!”
 “Gā, gā, gā,” teic skumji zoss,
 “Kas man tādu jaku dos!”

Pliku, plaku, plaku,
 Pēkšķe iet pa taku.
 Pretim kaķīt's: “Ņau, ņau, ņau,
 Man ar' tādas jakas nav.”

Lelle visai pikti
 Uzsauc visiem dikti:
 “Vizuļotu, kruzuļotu
 Jaku valkāt es tik protu!”
 E. Līduma

Cūka cepa plācenīšus,
 (plaukšķina)
 Ies pie kazas ciemiņā.
 (pieliek pie galvas divus roku ragus)
 Kas tā tāda ciemenīca
 (plāta rokas)
 Ar tik garu šņukuriņu?
 (rāda klasisku garo degunu)

Cepu, cepu kukulīti,
 (plaukšķina rociņas)
 Citu lielu,
 (iepleš rokas)
 Citu mazu, maziņu.
 (saliek rociņas kopā)
 Viļ, viļ apaļu –
 (veļ it kā bumbiņu rokās)
 Pauks! – krāsnītē
 (pieliek rokas pie mutes)
 Ar garu, garu skursteni;
 (paceļ rokas virs galvas)
 Ņam, ņam, ņam-m-m, cik gards!
 (plaukšķina pa punci)
 Šis pirkstiņš – vectētiņš,
 (noliec īkšķi)

GALVOJUMS

Darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā.

Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem

avotiem, darbā un tā pielikumos dotas atsauces.

Darba autors

Baiba Urtāne

Paraksts

Datums:

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Kvalifikācijas darbs

LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi.

Darba autors:

(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs:

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)

Kvalifikācijas darbs aizstāvēts

Pārbaudījuma komisijas 2017. gada _____

sēdē, protokola Nr. _____, vērtējums _____

(_____)

Valsts pārbaudījuma komisijas priekšsēdētājs

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)